

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Egy szépirodalmi mű térképes kiegészítése

(Gárdonyi Géza: Egri csillagok)

SZAKDOLGOZAT
FÖLDTUDOMÁNYI ALAPSZAK
TÉRKÉPÉSZ ÉS GEOINFORMATIKUS SZAKIRÁNY

Készítette:

Reviczki Daniella

Témavezető:

Dr. Gercsák Gábor

egyetemi docens

ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék

Budapest, 2019

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
1.1 Témaválasztás	3
1.2 Szakdolgozat célja	3
2. A mű és a történelmi háttér ismertetése	5
2.1 Az Egri csillagok rövid bemutatása	5
2.2 A török hódoltság Magyarországon	6
2.3 A hódoltság oktatása Törökországban	9
3. Térképészet a török hódoltság ideje alatt	13
3.1 A XVI. század térképészete	13
3.2 A regényben megjelenő térképművek	14
4. A térkép elkészítése	16
4.1 A mű települései	16
4.2 A mű további földrajzi nevei	31
4.3 A regény megyenevei	32
4.4 A térkép megrajzolása	34
5. Eger városa	40
5.1 Eger városának rövid bemutatása	40
5.2 Eger térképe	41
6. Összefoglalás	44
7. Köszönetnyilvánítás	45
8. Irodalomjegyzék	46
8.1 Felhasznált irodalom	46
8.2 Felhasznált internetes forrás	46
8.3 Felhasznált ábrák, táblázat	47
9. Mellékletek	48

1. Bevezetés

1.1 Témaválasztás

A történelem iránti szeretetem, a török kultúra, illetve a magyar–török viszony iránti érdeklődésem miatt szakdolgozatom témája a török hódoltságához, a magyar–török harcokhoz kapcsolódó, Gárdonyi Géza által írt *Egri csillagok* című irodalmi mű térképes kiegészítése lett. Egyetemi tanulmányaim során különösen kedveltem azokat az órákat, amiken valamilyen térinformatikai szoftver használatának elsajátítása után különböző térképeket digitalizáltunk, készítettünk, vagy amikor a földrajzi nevekkkel, és a különböző földrajzi területek múltjával foglalkoztunk, ezért mindenképp szerettem volna szakdolgozatom megírásakor egy térképet is készíteni.

Nagyon érdekesnek találom, hogy a törökök jelenleg milyen szeretettel bánnak a magyarokkal. Közös múltunkra hivatkozva, testvérnépként kezelnek és kedvelnek minket. Szerettem volna ennek a témának kicsit jobban utánajárni, kutatni, hogy egyes földrajzi helyek miként változtak meg a törökökkel vívott harcok hatására és a minket érintő törökországi oktatásról is több információhoz szerettem volna jutni. A magyarok történelme mellett a térképészet történelme is érdekelt, így az *Egri csillagok* térképes illusztrációjának elkészítése közben ennek is utána tudtam nézni, dolgozatomban erre is ki tudtam térni.

1.2 Szakdolgozat célja

Különböző írásos műveket olvasva – legyen abban szó valódi, vagy fiktív helyszínekről – sokszor tapasztalhatjuk, hogy mellékelt térképes illusztráció nélkül nehezen tudjuk a leírt helyszíneket térben elhelyezni, esetleg nem tudjuk elképzelni az elmondott környezetet. Nem véletlen, hogy sok esetben egy könyv olvasói, vagy például egy videojáték játékosai, maguk készítenek térképeket és osszák meg az elkészült illusztrációkat társaikkal.

Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényét 1968-ban Várkonyi Zoltán rendezésével megfilmesítették, majd 2005-ben megválasztották Magyarország kedvenc könyvének, így nyugodtan állíthatjuk, hogy egy igen népszerű és a nagy többség által ismert könyvről van szó, pláne, hogy az általános iskola hatodik osztályában kötelező olvasmányként van előírva. Annak idején számomra és mint baráti beszélgetéseink során kiderült, mások számára is nehezen értelmezhetőnek bizonyult a mű. Többször előfordult, hogy bizonyos részeket újra és újra el kellett olvasnom, hogy pontosan megtudjam a történések helyét és kö-

rülményeit. Az interneten keresgélve láttam, hogy elég sok általános iskolás jár hasonló cipőben és tartja nehezen értelmezhetőnek ennek a regénynek bizonyos részeit. Ezek a diákok arra panaszkodnak, hogy bár elolvasták a könyvet, sokszor nem tudták, hol, milyen helyszíneken járt Bornemissza Gergely, vagy a történet más szereplője. Az irodalmat oktató tanárok azon kérését, hogy sorolják fel a műben előforduló összes helyszínt, sokszor nem tudják teljesíteni, és sajnos idejük sem marad még egyszer elolvasni a nagyjából 500 oldalas művet. Egyetemistaként újra fellapozva ezt a regényt, ismét megállapítottam, hogy egy 12 éves általános iskolás számára ez nem a legkönnyebb olvasmány. Véleményem szerint egy térképi illusztráció a borítón, esetleg a könyv belsejében, vagy a modern kornak megfelelően elektronikus változatban – akár egy gondolattérkép a szereplők útjához – mindenki számára sokkal követhetőbbé tenné ezt a viszonylag hosszabb írást.

A szakdolgozatom célja tehát nem más, minthogy a mű történetéhez kapcsolódó, a könyv megértését szolgáló térképes illusztrációt készítsék. Itt fontos megjegyezni – ahogy a dolgozatom címében is szerepel – ez egy térképes kiegészítés, nem pedig névmutató. Az elkészült szakdolgozatom mellett, hogy a térképpel segíti a földrajzi elhelyezést, egyéb fontos információkat is tartalmaz. Például, valószínűleg sokan nem ismerik a regényben szereplő régebbi településneveket, hiszen a földrajzi elnevezések sok tényező hatására megváltoztak a múltban, ahogy változnak még ma is. Vannak települések, amelyek szétváltak, vannak, amiket összeolvasztottak, de meg is szűnhetett egy-egy helység, vagy esetleg már a mai országhatáron kívül helyezkedik el és ebből kifolyólag a régi magyar neve kikopott a mindennapi használatból, mert a fiatalabbak már csak a külföldi elnevezést ismerik. Az említett eshetőségek mellett a regény írója használ kitalált neveket is, a történet színesítése mellett tovább bonyolítva azok helyzetét, akik gondolatban együtt barangolnának a szereplőkkel. Ezeket a változásokat is célom bemutatni dolgozatomban, továbbá a települések rövid, török időkig tartó történetét ismertetni, ahol ez lehetséges.

2. A mű és a történelmi háttér ismertetése

2.1 Az *Egri csillagok* rövid bemutatása

A dolgozat témájára tekintettel fontosnak tartom azon történelmi időszaknak és eseményeknek a rövid bemutatását, melyek a regény alapjául szolgáltak, de szükségesnek érzem azt is, hogy ejtsek néhány szót magáról a szépirodalmi műről is.

Az *Egri Csillagok* című epikus művet Gárdonyi Géza (1863–1922) írta. A Pesti Hírlapban folytatásokban jelent meg az öt részből álló regény, melyet 1901-ben könyv formájában is kiadtak. Általános iskolai tanulmányaink során fény derült arra, hogy az *Egri csillagok* egy terjedelmes szépirodalmi mű, szerteágazó cselekménnyel, főhőssel és sok mellékszereplővel, illetve helyszínnel. A mű a hazaszeretet és a haza védelmének regénye, melynek hitében teljes elkötelezettséggel küzdenek a magyar vitézek Dobó István vezetésével Eger várának védelme érdekében, amely abban az időben az egyik legfontosabb magyar végvár volt.

Gárdonyi Géza regénye megírása előtt nagyon sok kutatómunkát végzett. Számos, a könyvben előforduló helyszínt meglátogatott, emellett vizsgálta a törököket, kultúrájukat, a török hódoltság idejét, annak minden velejárójával. Nem meglepő tehát, hogy regényében valódi történelmi neveket is felidéz, mint például:

Török Bálint, akit Buda elfoglalása után Konstantinápolyba hurcoltak;

A királyi család, Izabella királynő, és fia János személyében;

Fráter György;

Dobó István, a várvédők kapitánya;

Tinódi Lantos Sebestyén.

A fentebb felsorolt személyek mellett, természetesen számos más magyar, illetve török katonaneve is megjelenik, amik előfordulnak más forrásokban is, ezáltal alátámasztva, hogy valóban létező személyekről van szó. Persze sok kitalált szereplővel is találkozhatunk az írásban. Ilyen például *Jumurdzsák* és *Hajvan* a török oldalról, vagy *Sárközi*, a cigány a magyarok közt. (erettsegi.com)

2.2 A török hódoltság Magyarországon

Az oszmánok a XIV. század elején indultak el Kis-Ázsiából Európa irányába, sorra leigázva a balkáni népeket. A magyarok történelmét vizsgálva a török veszedelemként is ismert időszak a XIV–XV. század fordulójára vezethető vissza, amikor is oszmán hadak kezdtek el megjelenni a magyar határ környékén. 1396. szeptember 25-én Luxemburgi Zsigmond magyar király keresztes seregét győzték le Nikápolynál. Ettől a csatától kezdve, hazánkban elkezdődött a hírhedt török veszedelem időszaka. Hunyadi János az erők összefogásával szerette volna megállítani és kiűzni a törököket az országból. Erőfeszítése a haza védelme érdekében sikeres volt, hiszen bár nem véglegesen, de az 1456-os Nándorfehérvári csatában aratott győzelemmel több évtizedre kiűzte őket az országból. A trónon fia, Mátyás követte, aki folytatta apja török ellenes politikáját. Bár a határokat sikerült megvédenie, a belső hatalmi harcok, a parasztfelkelés és ezek következményei meggyengítették az országot.

I. Szulejmán az Oszmán Birodalom élére való kerülése után szerette volna erőfölényét megmutatni, miután a magyarok nem hosszabbították meg a fegyverszünetet, így 1521-ben elindította hadait a déli végvár vonal ellen. Szabács vára hamar elbukott, míg Nándorfehérvár néhány hónapig ellenállt, de annak elestével bebizonyosodott, hogy az oszmán erők könnyen be tudnak hatolni az ország belsejébe is. A törökök a következő években elfoglalták az összes többi várat is a végvár vonalból.

1526 nyarán a törökök újra mozgósították hadaikat a magyarok ellen. Júliusban elfoglalták Újlak és Pétervárad erődítményét, ezután pedig augusztusban Eszéknél kezdtek el átkelni a Dráván. II. Lajos király és a serege nem akadályozta meg a Dráván való átkelésüket, így a Dunántúlon kellett a törökökkel harcot vívniuk. A magyar sereg Mohácsnál várta a török sereg jövetelét, ám az erős létszámfölényben érkező törökök ellen (25 000 magyar a 60 000 – egyes források 80 000 török katonát is említenek – török ellen) esélyük sem volt. A magyar sereg szörnyű vereséget szenvedett, és II. Lajos királyunk is elesett a harc következtében, amikor menekülés közben belefulladt a megáradt Csele-patakba (1. ábra). A mohácsi csata során elszenvedett vereség egyben a középkori magyar államiság végét is jelentette.

II. Lajos királyunk halála után a főurak és a köznemesek egy csoportja Szapolyai Jánost, míg másik csoportjuk Habsburg Ferdinándot választotta meg Magyarország új királyának, mert abban hittek, hogy a Habsburgok segítségével az ország megvédhető. A két király között harc tört ki. Saját érdekei védelmében Szapolyai János a törökökhöz fordult segítségért, akik visszaadták neki Budát. 1538-ban a két király megkötötte a váradi

békét, melynek értelmében Szapolyai János halála után uradalmi része Ferdinándhoz kerül. A történetek után azonban Jánosnak fia született, és halálos ágyán megeskette embereit, hogy területeit a fia örökli majd meg.

1. ábra: II. Lajos halála

Tizenöt évvel a Mohácsi vereség után, 1541-ben a törökök bevonultak Budára, majd hirtelen, az ősz beállta előtt, a Duna–Tisza közét végig pusztítva, nagyszámú foglyot ejtve, elhagyták az országot. 1541-ben Ferdinánd harccal szeretne visszaszerezni Budát, melynek hatására Fráter György (a Szapolyainak esküt tettek közt a legerősebb) a törökökhöz fordult segítségért. Az *Egri csillagokban* is leírtak szerint, a szultán találkozóra hívta Szapolyai híveit, ami alatt titokban elfoglalták Budát, ezáltal az ország három részre szakadt. A Dunántúl jelentős részén és a Tiszántúlon a török, Erdélyben, és annak környékén Szapolyai János, a Felvidéken pedig a Habsburg volt az úr.

A törökök szerették volna a hódoltság területét kiszélesíteni, azaz egy Buda környéki rendszert kiépíteni, bár fő céljuk nem Magyarország meghódítása volt, hanem hazánkban keresztül menve a nyugat elérése, egészen a tengerekig. 1543 és 1544 között el is foglaltak országunkban több várat is, mint például, Visegrád, Esztergom vagy Székesfehérvár.

1552-ben, míg a budai pasa a nógrádi várakat támadta meg, addig az oszmánok egy nagy sereget küldtek a Temesköz, és a Tiszántúl területeinek megszerzése érdekében. A támadások sikeresek voltak, így török kézre került Temesvár, Szolnok és Drégely is. Ősszel már Eger alatt gyülekeztek, hogy a Felvidék kapujának is nevezett város (2. ábra) ellen indítsanak harcot. A körülbelül ötszáz főnyi helyőrség és a menekültek együttesen nagyjából kétezer főt tettek ki, így álltak ki a 70 000 főnyi török ellen. Dobó István és Bornemissza György vezetésével a vár védői a hosszú küzdelem során végig kitartottak, a várat megvédték és végül harmincnegyven napnyi küzdelem után a törökök visszavonultak. I. Szulejmán 1566-ban vezette utolsó seregét Magyarország, egész pontosan a Zrínyi Miklós által védett Szigetvár ellen, de Gyula ostroma is ekkortájt kezdődött meg. A szigeti vár védői feláldozták magukat hazájukért, amikor kitörték a várból és a törökökkel közelharcot vívva életüket vesztették. A harc során maga az agg Szulejmán is elesett.

2. ábra: Eger vára

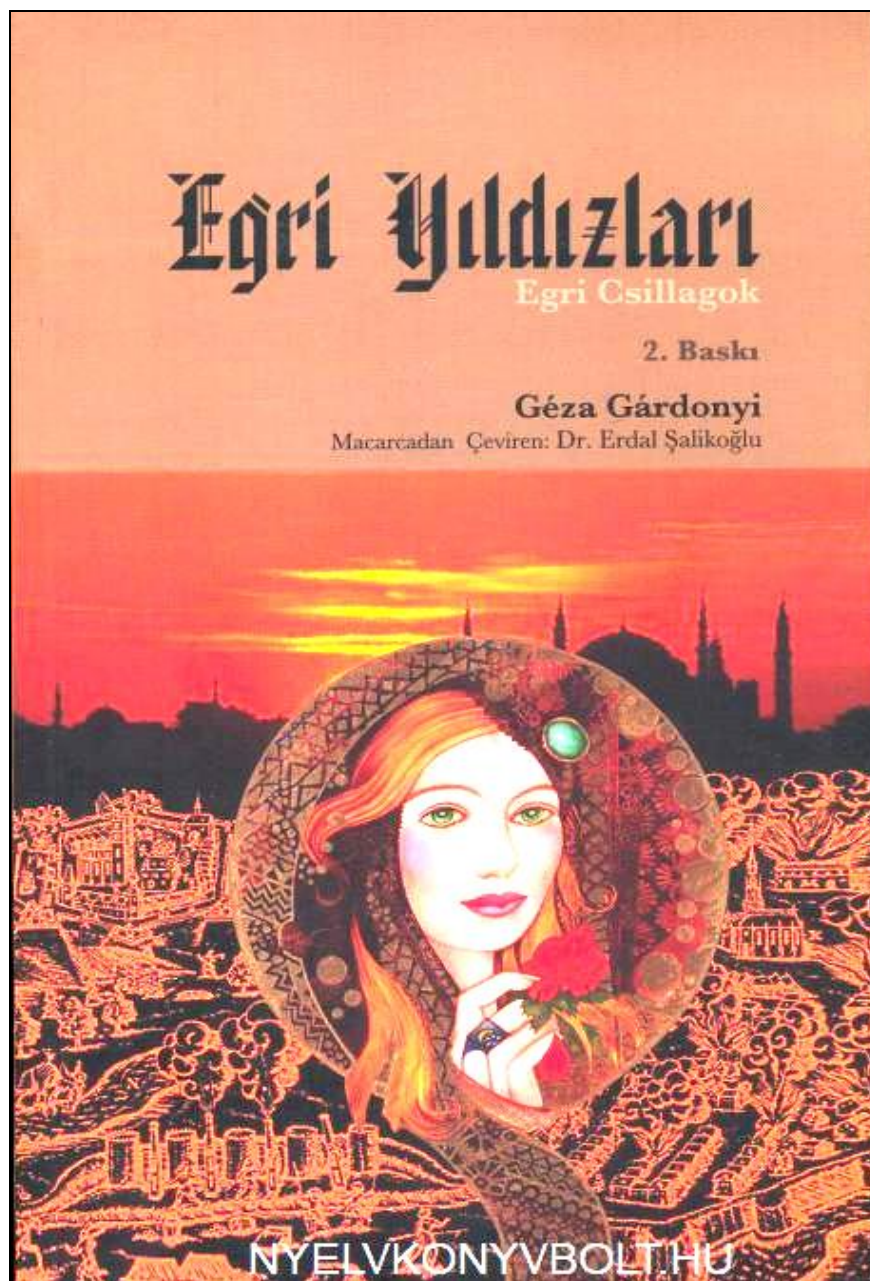
A háborús békeévek után 1591-ben kitört a 15 éves háború, amely során újabb magyar települések estek el a Dunántúlon a törökök javára (Veszprém, Győr, Pápa stb.). Egert

is elfoglalták 1596-ban, Kanizsa megszerzésével (1600) pedig kiszélesítették a hódoltság területét. 1683-ban az oszmánok újabb hadjáratot indítottak, mely során Bécsben vereséget szenvedtek és amely Magyarország keresztény felszabadításához vezetett. 1686-ban a Habsburgok segítségére érkező nemzetközi hadak szabadították fel Budát, és űzték ki a törököket hazánk nagy részéről. 1699. január 26-án I. Lipót magyar király és II. Musztafa oszmán szultán megkötötte a Karlócai békét, ami által Magyarország felszabadult a 150 éve tartó török elnyomás alól (bár a temesi bánság egy ideig még török kézben maradt). (OFI, 2016; Bánhegyi F.- Ösz G.- Dr. Szabolcs O., 2003)

2.3 A hódoltság oktatása Törökországban

Pár éve kíváncsiságból utána olvastam, miként vélekednek rólunk a törökök, hiszen közös múltunk elég nagy időt ölel fel. Nagy meglepetésemre mindenhol arról olvastam, hogy a törökök milyen meleg szívvel gondolnak ránk. Részben emiatt felmerült bennem az a kérdés, hogy vajon ők miként emlékeznek vissza a történelemre, a török diákok, hogy tanulják a török hódoltság időszakát. A kérdés megválaszolása érdekében beszéltem egy török tanulóval az egyik közösségi oldalon. Tőle megtudtam, hogy ők általános iskolában nem, csak középiskolában tanulnak a témáról. Néhány kulcsszót lefordított nekem török nyelvre, így már rá tudtam keresni az interneten. Találtam is egy letölthető tizedik osztályos török történelem tankönyvet, melynek felépítése nagyon hasonló a miénkhez, számtalan térkép található benne.

A következőkben egy hosszas fordítási folyamatba, és kutatómunkába kezdtem, hogy kiderítsem a történelem tartalmi része is ugyanaz-e, illetve ugyanolyan részletes-e mint, ahogy azt mi ismerjük. A tankönyv végén található kronológia, illetve a tartalomjegyzék alapján csak a Nándorfehérvári, Mohácsi, valamint a Szigetvári csatát taglalják, de azoknál sem írnak részletesen a történelekről. A tankönyv mellett két török diáklánytól kaptam tanácsokat, hogy melyik török honlapokat nézzem meg, melyek egyeznek meg tartalmilag azzal, amit ők is tanultak a tanórán. Ugyanúgy, mint a könyvben, az összes általam megnézett honlapon is csak a fentebb említett három csatát említik. Ennek ellenére az interneten, az ezeken kívüli harcokról is lehet információt találni a török nyelvűeknek, sőt az *Egri Csillagokat* már saját nyelvükön is elolvashatják, ugyanis 2013 nyarán a Török–Magyar Baráti Társaság gondozásában, illetve Magyarország Külügyminisztériumának támogatásával megjelent a török nyelvű változat, melyet dr. Erdal Şalikoğlu isztambuli orvos fordított le (honvedelem.hu) (3. ábra).

3. ábra: A török nyelvre lefordított Egri csillagok

A törökök tanulmányai a magyar–oszmán kapcsolatokról II. Lajos magyar királlyal kezdődik. Magyarországnak adóznia kellett az Oszmán Birodalomnak, azonban II. Lajos ezzel nem értett egyet, ezért egy időben visszautasította, hogy fizessen nekik, mivel bízott a Habsburg Birodalom támogatásában, akik uralma alatt állt a Német-római Birodalom mellett az Osztrák Főhercegség is. II. Lajos emellett politikájával szerette volna a Balkán népeket az Oszmán Birodalom ellen fordítani. Mindezek után I. Szulejmán trónra kerülésekor nem gratulált neki és a hozzá küldött követet is megölte, ezzel elkerülhetetlené téve a háborút. A törökök szerettek volna Nyugat felé terjeszkedni, bár Magyarország

megszerzése nem volt céljuk, a történetek után első állomásuk Nándorfehérvár volt 1521-ben. Nem véletlenül esett a választásuk erre a helyre, ugyanis a Duna közelében található település eddig megakadályozta őket a nyugat felé történő terjeszkedésükben. A Nándorfehérváron bekövetkezett vereség után II. Lajos király ellentámadásba kezdett V. Károly német-római császár támogatásával az elkobzott területek visszahódításának reményében. 1526-ban Mohácson I. Szulejmán és serege a magyarokat egy mindössze két óráig tartó csatában győzte le, melyben a magyar király, II. Lajos is életét vesztette. Ezek után Szulejmán bevonult Budára. A törökök segítettek Szapolyainak, megtették őt magyar királynak, így az ország két harmadát ő uralta – természetesen a törökök felügyeletével – Ferdinándot visszaszorítva a nyugati országrészbe. Szapolyai a szultán támogatása ellenére titokban kötött egy egyességet Ferdinánddal. Szapolyai János halála után Ferdinánd harcba kezdett a magyar területekért, melynek következtében Szulejmán 1541-ben Buda elfoglalásával az Oszmán Birodalomhoz csatolta Magyarországot (4. ábra). Szulejmán szultán 1566-ban Szigetvár ellen kezdett ostromot, ami egyben az utolsó hadjárata is volt. Az ostromot megnyerték, de Szulejmán császár a harc ideje alatt sátrában meghalt. (onuncupadisah.blogspot.com)

4. ábra: A török birodalom a XIV–XVII. században

Meglepő, hogy még mi az iskolában minden egyes részletét megtanultuk a török–magyar történelemnek, a török diákok addig csak pár mondatban foglalkoztak vele. Damla, az egyik török középiskolás mesélt nekem a török oktatási viszonyokról. Elmondta, az ő oktatási rendszerük úgy működik, hogy tizedik osztályig mindent meg kell tanulniuk, majd ezután tesznek egy nagy vizsgát, ami után választhatnak, hogy mit szeretnének a továbbiakban tanulni (például: matematika vagy fizika), és innentől kezdve ezzel foglalkoznak. Ezzel az ismerettel a birtokomban már úgy gondolom azért nem veszik olyan részletesen, mint mi, mert kevesebb idejük van a tananyagra. Mi tanuljuk a témát az általános iskolában, valamint még gimnáziumban is. Persze előfordulhat, hogy nem ez az oka, egyszerűen történelmük során voltak olyan események, melyek részletes taglalása számukra fontosabb, mindenesetre elképzelhetőnek tartom, hogy mégis az időhiány lehet az ok.

3. Térképészet a török hódoltság ideje alatt

3.1 A XVI. század térképészete

A török megszállás Magyarországon nem okozta a térképek készítésének háttérbe szorítását. Számos kiemelkedő térképmű keletkezett az 1500-as években (például Lázár deák 1528-as térképe a Magyar Királyságról). Több olyan alaprajz és haditérkép ismert, amik az ország végvárait és határvidékeit ábrázolják ebben a korban. Bár az *Egri csillagok*-ban írtak szerint az ott talált várrajzokat kémek készítették, az esetek nagy részében külföldi várépítésszek, mérnökök művei voltak.

A török háborúk következtében szükségessé vált a harci eseményekhez kapcsolódó térképek készítése, viszont a csaták idején nagy felmérések elvégzésére nem volt lehetőség, így hát számos külföldi, elsősorban német, és olasz mérnök készített térkép vázlatokat, erődítési terveket, látrajzokat. 1689-ben jelent meg Magyarország első atlasza, a *Parvus Atlas Hungariae*, azaz Magyarország Kis Atlasza. A nagyméretű felmérések hiánya miatt, ebben az atlaszban szereplő térképeknek korábbi térképek és ismeretek adták alapját. A velencei Giovanni Andrea Vavassore (1518–1572) a mohácsi csata előtti Magyarországról készített fametszetes térképet, de ott volt az olasz Jacopo Gastaldi (1500–1566) is, aki a Duna országait ábrázoló térképet rajzolt. Ebben az időben született meg Lázár deák korábban említett térképe is, aki után a polgári térképészet körülbelül két évszázadra háttérbe szorult és csak akkor kezdődött meg újra a működése, amikor az országot visszafoglalták. Ekkor elkezdtek újra felmérni az országot, ismételten belekezdtek a térképkészítésbe. Wolfgang Lazius (1514–1565) Lázár deák megjelent térképe után elkészített egy részletesebb térképet, melynek méretaránya nagyjából 1: 1 500 000-hez. A szöveges elemek egyaránt szerepelnek rajta németül, magyarul, és latinul is. Hevenesi Gábor (1656–1715) jezsuita pap, történétíró, illetve teológiai és bölcséleti doktor, számos kézíratos megyetérképet gyűjtött össze, mely szintén azt a tényt támasztja alá, hogy kisebb területekről a török megszállás idejében is voltak térképszerű ábrázolások. Azokról a területekről, amik a Török Birodalomhoz tartoztak abban az időben, már kevesebbet tudunk, de bizonyos, hogy ők is készítettek térképeket a csatákról, ezáltal megjelenítve a különböző magyar helyszíneket is. (Török Zsolt, 1997)

Pálffy Géza történész kutatásai szerint a XVI. században létezett egy családi vállalkozás (Angieliniek vállalkozása), aminek tagjai felmérték a várakat, feltérképezték a vidéki főkapitányságokat, a végvárövezeteket. Egymás elkészített térképeit szükség esetén javított-

ták, esetenként átdolgozták. Natale (1557–1574) Ferdinánd királyi biztosaival a horvát és vendi várakhoz látogatott az 1563-as és az azt követő évben, és elkészítette a horvát–szláv főkapitányságok térképét. Egy Nicolo nevű személy a dunántúli végvidékekről és várakról készített felméréseket. Győr leghitelesebb XVI. századi ábrázolását is az ő nevéhez köthetjük. Pálffy Géza továbbá ír Natale kanizsai főkapitányságról alkotott határvidéktérképről is. (mult-kor.hu)

A térképészet tehát nem szünetelt a török támadások idején sem, csupán csak nem voltak nagyobb felmérési folyamatok, sokszor már meglévő alanyanyagokból dolgoztak. Bár a polgári térképészet picit háttérbe szorult, inkább a haditérképészet került előtérbe, számos térkép, térképszerű ábrázolás keletkezett.

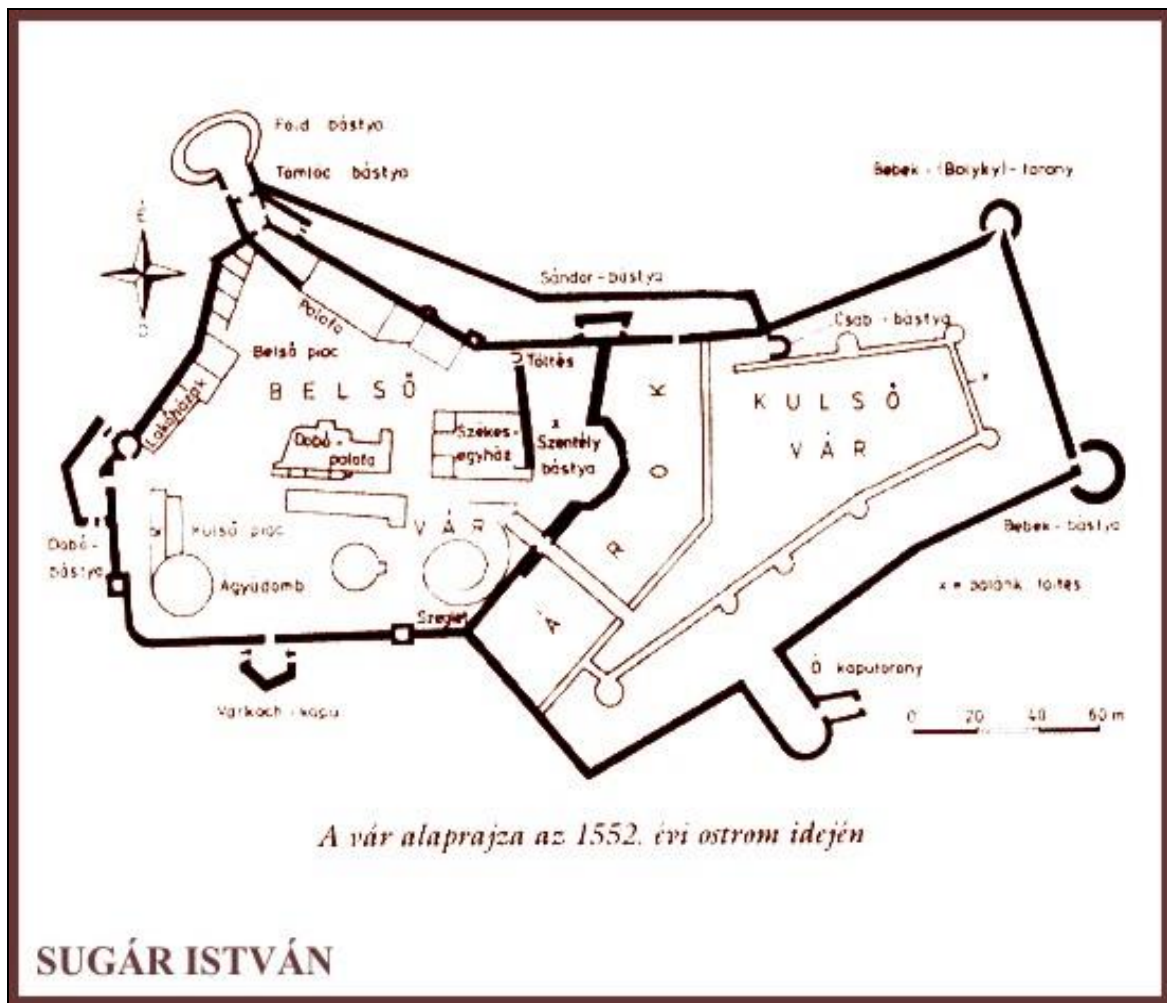
3.2 A regényben megjelenő térképművek

Az *Egri csillagok* tartalmaz egy leírást egy földképről Gábor papnál a falon. Magyarországon kívül a másik három földrészt jeleníti meg. Megtudjuk, hogy akkoriban még nem ábrázolták Amerikát, hiszen felfedezésének még csak akkor ment híre, valamint Ausztráliáról sem tudtak még, így a térképen az sem szerepelt. Az is kiderül, hogy milyen részletesek az említett térképek. A Magyarországot ábrázolókon a várak mellett megrajzolták az erdőkben még a fákat is. Ez a leírás a történet szempontjából nem annyira lényeges, csak színesíti a tartalmat, mindenesetre közlésével nyerünk némi információt a kor térképészetéről.

Szerepel benne egy a térképészethez kapcsolódó másik rész is, mely azonban már fontosabb elemnek tekinthető a tartalom szempontjából, ugyanis ez a térképszerű ábrázolás jelentős szerepet kapott a regényben. Bornemissza Gergely hozzájutott egy összehajtogatott pergamenpapiroshoz. A történet szerint Hajvantól szerezte, aki pedig egy halott dervisnél találta, de nem tudta megfejteni. Nem értette a kis négy-, öt-, és hatszöges rajzokat, ezért kért segítséget Gergőtől. Ő azonban hamar rájött, hogy ezek a jelek a különböző magyarországi várakkal azonosíthatók, melyek török kézbe kerülve nagy veszélyt jelentettek volna a magyarokra nézve, így titokban módosította az írásokat, és Hajvan számára kitalált egy történetet a papírdarabok szerencsehozó erejéről.

A leírás szerint több ilyen lapocska volt a különböző várakról, mely lapokon ónnal írott X és O betűk álltak. A lap alján latinul íródott jelmagyarázat olvasható, amely szerint az X jelölte a vár leggyengébb pontját, az O pedig az aknázásra alkalmas helyeket. Az O jel néhány helyen kapott egy nyíljel kiegészítést, de volt olyan, ahol egyáltalán nem is volt ilyen O jelecske. A több mint harminc várrajz közül az egyik Eger várát ábrázolta, mint

egy „minden lábán csonka béka alakjában”. A vár alatt megrajzolták a négy föld alatti utat, azok között pedig egy négyszögletes vízmedencét, valamint a föld alatti termeket. A történet szerint ezt Gergő elrakja, de végül mégis török kézre kerül. A könyvbe akár egy ilyen váralaprajz is bekerülhetett volna, hiszen a várat és a közvetlen környékét egyértelműen leírja a kis pergamendarab, ezzel adva egyfajta képet a helyről, másrészt konkrétan megjelenik a műben. Bár a kiadványba egy ilyen sem került bele, több váralaprajz is készült. (5. ábra).

5. ábra: Eger várának alaprajza

4. A térkép elkészítése

4.1 A mű települései

Legelső lépésként újraolvastam a regényt és közben kigyűjtöttem az összes, műben előforduló földrajzi nevet, majd ezekből kiválogattam a településneveket. Annak érdekében, hogy megkönnyítsem a munkámat, és a későbbiek folyamán sokkal könnyebben el tudjam majd helyezni térképemen az előforduló magyarországi neveket, a mai Magyarország közigazgatási határai (megyehatárok) szerint csoportosítottam őket. A nevek könnyebb azonosítása érdekében idéztem is a neveket tartalmazó mondatokból (Gárdonyi, 1978). (A települések történelmével kapcsolatos kutatásaimhoz elsősorban Dr. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai (1908), Dr. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában (1890), és Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára (1851) című műveket használtam fel.) Így jutottam a következő listához:

Zsófia/ Szófia (Bulgária, Szófia): „Az már Bologárország – szólt az ember – onnan érkezünk Zsófiába.” (A név mindkét alakban előfordul a műben.) (28.o.)

Szófia Bulgária legnépesebb városa, és fővárosa is egyben.

Athén (Görögország, Athén): „Lemegyünk Athénbe, s onnan Olaszországba, amint az olasz partra lépünk, ott ismét ötszáz arany hull a markodba.” (256.o.)

Athén, mely az ókorban nagyhatalmú városállam, valamint fontos tudományos központ, Görögország fővárosa.

Csáktornya (Horvátország, horvát neve: *Čakovec*): „Én februárban beszéltem Miklós bácsival Csáktornyán.” (313.o.)

A mai Horvátország egyik városa, amely Muraköz megyében található. Csáktornya várát a XIII. században építette a Csák család. A század vége felé osztrák kézre került, akiktől Róbert Károly szerezte vissza. Hosszú időn keresztül, egészen a család kihalásáig a Zrínyiék birtoka volt, mely alatt a vár és a város is sokat fejlődött. (wikipedia.hu)

Szkutari (Albánia, Shkodra): „Lelátott a zölden hullámzó tengerre s a tengeren túl Szkutari, mintha csak a budai palotája ablakából nézne le Pest városára.” (232.o.)

Shkodra, melynek régi magyar neve Szkutari, Albánia északnyugati részén található város, amely egyben Shkodra kerület székhelye.

Magyarország, Baranya megye:

Mohács: „Valahányszor török sereg ment Budára vagy a Dunántúlra, Mohács mezeje volt mindig a főállomásuk.” (259.o.)

Pécs: „A rabtársak kocsisorának a végét még látta, amint lefelé mentek Pécsnek, de azt gondolta, hogy az csak az egyik rész; a többi északra ment.” (51.o.)

A Baranya megyében található királyi városnak a középkorban nem Sopianae volt a neve, hanem Quinque-Ecclesiae vagy Quinque Basilicae. Szent István püspökséget alapított itt. A mohácsi csata után a törökök felgyújtották a települést, mely ezután Szapolyai területe lett. Buda 1541-es elfoglalása után Pécs ostromába kezdett a török, de Athinay Simon megvédte. 1543-ban végül török kézre került, miután az őrség elmenekült. 1664-ben Zrínyi és Hohenlohe megpróbálta felszabadítani, de sikertelenségük következményeként a keresztény lakosok kimenekítése után inkább felgyújtották.

Szigetvár: „Hát nézz el majd ezekben a napokban Szigetvárra, a Török Bálint úr udvarába.” (44.o.)

Magyarország, Borsod-Abaúj-Zemplén megye:

Apátfalva: „Azt hiszed, hogy annyira van Bécs, mint Apátfalva!” (388.o.)

Apátfalva település Borsod vármegye nyugati szélén helyezkedett el, Egeről északra. (Létezett egy Apátfalva nevű település Csanád vármegyében is.) Apátfalvának apátsága volt, mely IV. Béla király engedelmét is elnyerte. Az apátság minden vagyonát elfoglalta Perényi Péter, mely azután Szarvaskő várához került (1562-ben), és mely Szarvaskő 1596-os török kézre kerülésével ezután jobbágyi tartozásait a töröknek fizette. A törökök ideje alatt a település olyan fellendülésbe kezdett, hogy több marhája volt, mint az egész miskolci járásnak együttvéve.

Miskolc: „Ha Eger elesik, utána nem állhat meg se Miskolc, se Kassa.” (302.o.)

A tizennegyedik század kezdetéig a Miskolcziak tulajdonában állt a település. 1366-ban I. Lajos király szerezte meg a Szécsiektől, így királyi birtokká vált, mint Diósgyőr várának tartozéka. Az 1400-as évek elején Zsigmond király a szabad plébánosválasztási jogot adja Miskolcnak, ami ekkor szervezett városi előljáróság. Mátyás király minden adó, majd vám alól mentesíti és megerősíti privilégium jogait, emellett a megye üléseit is rendszeresen itt tartják uralkodása idejében. A mohácsi csata után az ország három részre szakadt, ami Miskolc helyzetét is megnehezítette, mert bár területét tekintve Ferdinánd királyhoz tartozott, a törökök is igényt tartottak rá. Mindkettő saját tulajdonának tekintette, mely az adóztatásban volt leginkább érzékelhető. Miskolc megtagadta a törököknek való adózást, melynek következményeként Mohamed pasa 1544-ben kifosztotta és felégette a várost. Ezután Miskolc már inkább fizette a kettős adót. Végül Ferdinándtól kaptak annyi segítséget, hogy csökkentette az adó mértékét, ezzel is elősegítve a település újjáépítésének lehetőségét, és

melyért cserébe a törökök esetenként nyújtottak némi védelmet a lakosoknak. (miskolcad-hatott.blog.hu)

Regéc: „Fekete Lőrinc, aki Regécből jött tizenötödmagával” (307.o.)

Regéczke (mai nevén Regéc) Abaúj-Torna vármegye egyik községe volt. 1537-ben I. Ferdinánd seregei támadták meg várát.

Magyarország, Csongrád megye:

Csanád: „Az egyik sereg elfoglalta Lippát, Temesvárt, Csanádot és Szolnokot s minden várat és várkastélyt, amely a Körös, Maros, Tisza és Duna vidékén áll.” (295.o.)

Csanád vára az 1552-es hadjárat során, június–július folyamán esett el és került török kézre. A későbbi Csanád egy olyan község, amely Apátfalva és Magyarcsanád 1950-ben történt egyesítésével jött létre. Nem sokkal később, egész pontosan 1954-ben a két település szétvált és azóta is önálló községként működnek.

Szeged: „Azt gondoltam, olyan sík, mint Szeged vagy Debrecen.” (221.o.)

Szabad királyi város, mely Csongrád vármegyéhez tartozott, és már a kezdetekben is, nagy és népes város volt. Ma is Csongrád megye székhelye, és egyben Magyarország egyik legnagyobb városa.

Magyarország, Fejér megye:

Fehérvár/Székesfehérvár/Székesfejérvár/Fejérvár: „Nincs is más országút arra, csak az az egy: Pécestől Kaposváron át Székesfehérvárra, onnan meg Budára.” (A műben mind a négy névváltozat előfordul.) (51.o.)

Királyi város volt, mely IV. Béla idejéig a királyok állandó lakhelyéül is szolgált. 1490-ben a római király, Maximilián megostromolta, majd 1541-ben I. Ferdinánd a régi szabad királyi város jogát visszaadta neki. 1543-ban a török fosztogatva feldúlta, okleveleit pedig elpusztította.

Magyarország, Győr-Moson-Sopron megye:

Győr: „No, hát csak adj, öcsém, szobát meg mosdótálat, aztán majd elmondom, hogy milyen az út Győrtől Debrecenig.” (174.o.)

A Szent István által egyházi és igazgatási központtá tett várost 1541-ben a törökök felégették. 1594-ben török uralom alá került, de 1598-ban felszabadult.

Sopron: „A családomat még a német viaskodás előtt elküldtem Sopronba, az öreganyjukhoz.” (98.o.)

Sopron vármegye fennállása során a királyi város számtalan kiváltságot kapott, számtalan királytól. Mátyás király halála után elfoglalta Maximilián. 1605-től ostromolta a várost a török, a tatár, a hajdú, de júniusban Trautmannsdorf, az őrsereg vezére elűzte a támadókat.

Magyarország, Hajdú-Bihar megye:

Debrecen: " De mármost, ha ezt nekem adod, toldd meg azzal a szívésséggel, hogy vidd el magaddal Debrecenbe, és ha ott van Tinódi, mondd meg neki, hogy írjon rá valami ígét." (166.o.)

A Bihar megyei település már az Árpád-korban is lakott volt és egészen a tizenötödik századig a debreceni Dózsa család tulajdona, majd a család kihalását követően a király birtokát képi. A török kor alatt is fejlődött, annak ellenére, hogy az ország három részre szakadása után elhelyezkedéséből adódóan mindhárom irányba adózott. A törökök kiűzése után szabad királyi város címet kapott, de az ezt követő időszakban fejlődése alábbhagyott.

Hortobágy: „Csikós volt azelőtt a Hortobágyon.” (183.o.)

Magyarország, Heves megye:

Almagyar: „Almagyar, az a szép kis falu a Meleg-víz körül, ég.” (329.o.)

Egerhez tartozó városrész.

Andornak: „Az andornaki füzesben megpillantották az első őrtüzet.” (316.o.)

Ma Andornaktáklyának nevezzük, ami egy község Heves megyében, Maklár és Eger között. 1939-ben egyesült Andornak és Kistáklya, így született meg a mai Andornaktáklya. (andornaktaklya.hu)

Bakta: „Nagyot ránt a lova zabláján, és fordul a kis csapat gyors kanyarodással a Baktai kapunak.” (336.o.)

A XIV. század első felében már Bakta néven említik az oklevelek, feljegyzések (1295-ben „villa Bacha” néven). Az 1540-es években Horváth Ferencz földesúr felügyelete alá tartozott. 1546-ban a törökök elpusztították a települést, amely valamikor az ötvenes években (1552–1553) épülhetett újra.

Eger: „Rossz akolnak mondtad Eger várát, juhoknak a bennük levő népet! Most vidd a császár elé ezt a gyalázatot magad!” (508.o.)

A török 1552. szeptember 9-én érkezett Eger vára alá és Ahmed megadásra szólította fel Dobó Istvánt. A küldött levélben ígéretet tesz szabadságuk tiszteletben tartásáról, jogaik és birtokaik védelméről. A vár négy főhadnagyának vezetésével egy kisebb sereg megtámadja a török tábornok. Szeptember 17-én megkezdődött a vár ostroma, melyben 2058 főnyi magyar harcolt a 35-40 ezer főnyi törökkel. A betörést előkészítő tüzéségi támadás tizenkettő napig tartott. A várvédelem során három nagyobb számú gyalogsági rohamot vertek vissza a magyar védők. Egyet szeptember 29-én, majd október 4-én a lőszerraktár felrobbantása utáni, egy hétig tartó ostromot, végül pedig október 12–13-án az utolsó támadást. Az ostrom következtében körülbelül 300 (vagy még ennél is több) ember halt meg és 200 sebe-

sült meg. A török nem tudta megszerezni a várat és október 18-án az utolsó emberük is elhagyta Egert. (Szendrei László, 2007)

Felnémet: „Felnémetiek vagyunk. Bejöttünk. Az én nevem Gergely. Kovács vagyok. Ha kell, vasat ütök; ha kell, törököt.” (333.o.)

Eger városrésze, az egri püspökség egyik ősbirtoka. A feljegyzések szerint 1567-ben még nem adózott a törököknek.

Gyöngyös: „A drinápolyi országút csakolyan poros, kerékvágásos országút, akár a gyöngyösi, akár a debreceni.” (196.o.)

A mohácsi csata után a város egy részét felégették, kifosztották, de török megszállás alá csak 1544 és 1546 között került. A török uralom alól véglegesen 1687-ben szabadult fel.

Hatvan: „Hatvan alatt a bég megharagudott rája, és elverte, engem meg, hogy már sokszor látott, csak magához szólított, mert én is tudtam már téntát főzni.” (323.o.)

Nógrád és Visegrád 1544-es eleste után a hatvani vár őrsége elmenekült, így Hatvan harc nélkül válhatott a törökök területévé. Mehmet pasa megerősítette a várat, és Veli béget hagyta ott, hogy megvédje. Több sikertelen kísérlet is volt Hatvan felszabadítására, végül 1596-ban több heti ostrom után kiűzték a törököt. Hatvan nagyjából két hétig maradt a magyaroknál, majd ismételten elesett. 1603-ban a törökök átadták a várat a német Roszburn Herman kapitány által vezetett sereggel való ostrom miatt. Ismételten nem tartott sokáig a siker, ugyanis Hasszán miután bevette Pestet, a törökökkel Hatvanba ment, ahonnan a vár népe elmenekült. 1686. augusztus 18-án Hatvant véglegesen visszafoglalták.

Kál: „Kálba való vagyok én, instálom.” (294.o.)

A tizennegyedik században Gal, majd a tizenharmadik században Németkál, később pedig Háromkál néven ismert a település, amely a Debreiek birtoka. Az 1552-es adóösszeírásban elpusztult településként lett feltüntetve. 1553 és 1554 között újraépült.

Királyszéke: „A török akkor már Királyszerékét is előzőnlötte.” (361.o.)

Eger városának egyik része.

Maklár: „Elrúgtatnak Maklár felé a török után.” (509.o.)

Az egri püspökség ősbirtoka Maklár, mely 1317-ben az egri káptalanhoz, majd végül 1467-ben újra az egri püspökség birtokába került. Ali basa itt táborozott le 1552-ben, de Eger várának ostroma során elpusztult. Egy évtized múlva újraépült.

Nána: „beszorított a pogány Nánába, és földig lerontotta a váramat az átkozott” (229.o.)

Kisnána vára a XI–XII. században épült, 1543-ban Móré Lászlóhoz került. A törökök elfoglalták, és távozásuk után nem állították helyre.

Sirok: „Szeptember ötödik napján Gergely a siroki vár alatt köszönt a fölkelő napnak.” (274.o.)

A siroki vár később épült meg, mint maga a község. Károly Róbert a várat királyi várrá nyilvánította. 1550-ben már adózott a törököknek, annak ellenére, hogy a törökök ekkor még el sem foglalták. A vár megerősítésével a végvárrendszer tagjává vált, és egyben Eger egyik legfontosabb elővára lett. 1687-ben kezdődött meg az ostroma, de adatok nem igazán maradtak fenn az eseményekről. (sirok.hu)

Szarvaskő: „El kell vinned ezt a levelet Szarvaskőre még az éjjel.” (358.o.)

Szarvaskő is az egri püspökség ősbirtoka, melyet Szapolyai János király Erdődy Simon egri püspöknek adott. 1527-ben Ferdinánd területévé vált. 1530-ban a Ferdinándot támogató Horváth Ferenczet nevezték ki várnagyának. Az 1545-ös országgyűlés során elrendelték, hogy várat rombolják le, és jövedelmét fordítsák Eger várára. 1549-ben Dobó Istvánnak adta Horváth Ferencz, aki Szalkay Balázst nevezte ki Szarvaskő várnagyának. 1596-ban Gáll János várnagy vezetésével a védők a várat védtelenül hagyták, így az török kézre került, amely innentől a hatvani szandzsákhhoz tartozott. 1687-ig török kézben volt, amikor is a törökök a várat maguk mögött hagyva Egerbe vonultak.

Tihamér: „Jöttek aztán almagyariak, tihamériak, abonyiak, többnyire parasztok feleségestül.” (330.o.)

Egerhez tartozó városrész.

Magyarország, Jász-Nagykun-Szolnok megye:

Szolnok: " Szolnokot elfoglalta a pogány!" (273.o.)

A szolnoki várat Eger elővárának tekintették. 1552. augusztus 24-én a török seregek megérkeztek Szolnok vára alá. A Nyáry Lőrinc parancsnoksága alatt lévő szolnoki várat külföldi zsoldosok (spanyolok, németek és csehek elsősorban) védték, akik a nagyszámú törökből álló sereg érkezése után elmenekültek, ezáltal szeptember 4-én minden nagyobb erőfeszítés nélkül török kézre juttatva a várat.

Magyarország, Komárom-Esztergom megye:

Esztergom: „A töröké volt már Székesfejérvár és Esztergom is.” (230.o.)

A királyi város Pannónia leggazdagabb és legszebb városaként volt számontartva, melynek első nagy törését a tatárjárás okozta, amikor is a váron kívül mindent elpusztítottak. IV. Béla igyekezett helyreállítani, de egykori pompáját nem nyerte vissza. 1543-ban elfoglalták a törökök, mely gyakorlatilag a város végét jelentette. A törökök kiűzése után kezdett újra fejlődésnek indulni, 1708-ban még a királyi város címet is megszerezte.

Tárkány: „Csak azon lehetett kimenni Szarvaskő vagy Tárkány felé.” (335.o.)

Első említése Tárkánynak 1221-ben történik (Tarcan néven). A tizenegyedik században Moki Gergely örökli meg a helyet. A tizenötödik század végén birtokát Tárkányi András eladja Tarch Mártonnak. A török korban Tárkány elpusztult, és még 1672-ben is elnéptelenedett helyként van számontartva. 1684-ben a pannonhalmi apáthoz kerül, aki újjá építteti.

Magyarország, Nógrád megye:

Balassagyarmat: „Az a török had jön, amelyik a nyáron az ország két legerősebb várát rombolta le: Temesvárt és Szolnokot, s elfoglalta Drégelyt, Hollóköt, Salgót, Bujákot, Ságot, Balassagyarmatot, mindent, amit akart.” (291.o.)

A Balassák tulajdonában állt Gyarmat, mindaddig, amíg a mohácsi csatában az akkori földesúr Balassi Ferenc oda nem veszett. A várnak ezután Horvát Bertalan volt a kapitánya. A vár védői elmenekültek a szomszédos várak elesésének hallatára, így Ali basa 1552-ben harc nélkül tudta megszerezni a várat. Török őrseget nem kapott, a várat felgyújtották és teljes mértékben lerombolták. A török innentől kezdve 41 évig volt itt jelen. 1593-ban került vissza a magyarsághoz, amikor is a magyar sereg, melynek vezetői voltak például Pálffy Miklós és Tiefenbach Kristóf, vagy Homonnay István visszaszerezték.

Buják: Az 1300-as évek vége felé Mária királynő, majd Zsigmond király is a Garai családnak adományozza Bujákot, majd az 1400-as években Zsigmond király feleségének, Albert pedig Bátori Istvánnak adja a területet. A mohácsi csata után Szapolyai János tovább adományozta Werbőczy Istvánnak a Bátoriak hűtlensége következtében, azonban 1552-ben Ali, a budai basa elfoglalta. A törökök nem tulajdonítottak nagyobb jelentőséget ennek a településnek, nem több mint 30 török védte várát, csak az adót gyűjtötték innen (38 adóköteles ház volt mindössze). 1593-ban Báthory István visszaszerezte a törököktől, és ő lett Buják földesura.

Drégely (mai nevén Drégelypalánk): Drégely már az Árpád korban is létező község volt. A községet 1534-ben Szapolyai János török, rác, illetve magyar katonái felégették. Az érsek Szondy Györgyöt nevezte ki vár kapitányának. 1551-ben Ali a budai pasa Hont vármegye várai ellen indult. Drégely vára ekkortájt nagyon gyenge volt. Ali basa 1552. július hatodikán 12 000 főnyi törökkel támadt Szondyra és kevés katonájára. Szondy György visszatámasztotta Ali parancsát a vár feladására, és életét áldozta Drégelyért, amely végül elesett. 1593. december 6-án szerezték vissza Drégelyt (és Palánkot) a törököktől. Drégely visszaszerzése érdekében a törökök számos támadást indítottak, míg végül a várőrök annyira megfogyatkoztak, hogy 1595-ben behódoltak a töröknek. Drégelypalánkot 1605. december 23-án foglalta el Bocskay István hadvezére: Rhédey Ferenc.

Hollókő: A kisközség az Illés-ágából származó Péter fiainak tulajdonában állt, akik 1310-ben átadták Csák Máténak. 1313-ban I. Károly király Szécsényi Tamás várnagynak adta, majd Szécsényi László kapta meg a területet, aki az 1450-es évek közepén azt Guthi Ország Mihálynak és Lossonczy Albertnek zálogosította. 1552-ben Ali basa ezt a várat is elfoglalta. Ennek sem tulajdoníthattak nagy jelentőséget, ugyanis 24 török őrizte csak, így Pálffy Miklós és Tiefenbach Kristóf vissza tudták foglalni, azonban hamarosan ismét török kézre került, méghozzá két várparancsnok (Berki Mátyás és Nagy Orbán) adták fel több másik várral együtt, Érsekújvár eleste következtében. Sobieski János lengyel király szerezte vissza Bécs felszabadítása után.

Nógrád: „Holnapután indulunk Nógrádba. Mert Visegrád után az volt kijelölve, hogy meg kell szállaniuk.” (260.o.)

A vár az egész középkorban a váci püspökök felügyelete alatt állt, ők voltak az urai. Majd 1458-ban Szilágyi Mihály kormányzóhoz került. A török hódoltság idején Szapolyai János területe volt, mely 1544-ben harc nélkül került török kézre, miután a vár védői elmenekültek. 1594. február 27-én foglalták vissza a törököktől, a már korábban is említett Tiefenbach Kristóf és Pálffy Miklós.

Salgó: A korábban a szövegből idézett mondatból egyértelműen be tudjuk azonosítani, hogy jelen esetben a nógrádi Salgóról van szó. Bár Salgó nevű település létezik Szlovákiában is, a regényben az elfoglalt nógrádi várak felsorolása közben említi, így biztos, hogy itt a nógrádi Salgóról, vagyis a Salgóbánya közelében, a Medves-fennsíkon elhelyezkedő salgói várról van szó. 1554-ben a törökök fenyegetésére feladták a várat, mely 1593-ban szabadult fel.

Ság: Salgóhoz hasonlóan Ságot is ebben a sorban írja Gárdonyi Géza, így valószínűleg az Ipolyságot jelenti ez a Ság.

Szécsén: „A másik sereg elfoglalta Veszprémet, Drégelyt, Szécsént és az egész Ipolymentét, s ezenkívül leverte két magyar sereget.” (295.o.)

Szécsény nagyközség lakóit 1334-ben Károly király ugyanolyan jogokkal látta el, mint amilyenekkel a budai lakosok is rendelkeztek. A tizenegyedik században a Salgaiék és a Szécsényiek tulajdona volt, mely 1455-ben Ország Mihályhoz és Lossonczy Alberthez került (elzálogosítás révén). A vármegye gyűléseit itt tartották az 1450-es években. A törökök 1550. szeptember 6-án megtámadták a várost, melyet akkor még nem tudtak megszerezni, mindössze 45 főnyi hadifogollyal gazdagodtak. Ali basa foglalta el a várat 1552. július hatodikán, melynek parancsnoka Hamza bég lett 1553-ban. A várat a körülbelül 250 főnyi tö-

rök védelemmel szemben 1562-ben Balassa Jánosnak nem sikerült visszafoglalnia, végül azonban Pálffy Miklós és Tiefenbach Kristóf 1593-ban visszaszerezte.

Magyarország, Pest megye:

Abony: „Eleven teleszkóp, amely kinyúlt az abonyi mezőig, s éjjel-nappal a török megérkezését vigyázta.” (292.o.)

A tizenötödik században a nagyközség földesura Vezsenyi László volt. Ezután a terület Magyar Balázsé, majd lányáé és férjéé: Kinizsi Pálé, illetve Horváth Márké lett. Szapolyai János Werbőczynek adományozta. Abony a török hódoltság végére elpusztult. 1690-ben elhagyott helyként volt számontartva és ekkor Abonyi István volt a tulajdonos. 1700 környékén települt újra.

Buda: „A német Ferdinánd ráküldte Budára az ő vén totya generálisát: Roggendorfot.” (66.o.)

Buda fénykorát Mátyás király uralkodása idején élte. 1526-ban, a mohácsi csatát követően ősszel érkeztek ide a törökök, akik a királyi palotát kirabolták, majd nagy károkat okozva elmentek. I. Szulejmán 1541-ben elfoglalta és az Oszmán Birodalom egyik legfontosabb helyévé vált (6. ábra). 1686. szeptember másodikán sikerült felszabadítani, de a város csaknem teljesen megsemmisült (7. ábra), lakossága nagy része meghalt. Ezután kezdődött meg az újjáépítés folyamata. 1873-ban egyesítették Pesttel és Óbudával, és létrejött Budapest. (erdekesvilagunk.blog.hu)

6. ábra: A török kori Buda

● megállapítható helységek
○ olyan helységek, amelyeknek helyét nem tudjuk

XV. század végi állapot

0 5 10 km

Megmaradt magyar községek a XVIII. század végén

149

1349-ben még pusztá Gödöllő, melyet Nagy Lajos király Pohárnok Péternek adományozott. A Pohárnok család kihalását követően Zsigmond király feleségének adta. Ezután Tamási Henrikhez került, akitől hűtlenségénél fogva Ulászló elkobozta és Rozgonyi Jánosnak adományozta, akinek családjáé volt egészen 1527-ig.

Pest: „Egyfelől Pestre nyíltak az ablakai, másfelől a Gellért-hegyre.” (132.o.)

25

Soliman Pestre is eljött. 1551-ben a törökök visszafoglalták Ferdinándtól, és hatvan évig meg is tartották.

Visegrád: „A szultánhoz indították azzal a hírrel, hogy Visegrád immár a törököké.” (260.o.)

A Szent István királyunk óta ismert települést a tatárjárás után újratelepítették. A tizennegyedik században különvált egy magyar és egy német városrészsre. A település Zsigmond király korában hanyatlásnak indult, de 1381-re az ország egyik legkiválóbb városává nőtte ki magát.

Magyarország, Somogy megye:

Kaposvár: „Nincs is más országút arra, csak az az egy: Péctől Kaposváron át Székesfehérvárra, onnan meg Budára.” (51.o.)

Somogy vármegye főhelye volt, a mai Somogy megye székhelye.

Keresztesfalva/Keresztes: „Hova való vagy, te Matyi? – kérdezte nevetve. – Keresztesre – felelte a legény.” (213.o.)

A regény alapján Gergő édesapja halála után édesanyja, annak apjával együtt Keresztesfalvára költözött. A helyszín kitalált, csak annyit tudunk, hogy Pécs közelében van, valahol Baranya megyében. Csánki Dezső Magyarország történelmi földrajzi atlasza a Hunyadiak korában című munkájában a borsodi kötet tartalmaz egy Keresztes nevű települést (mai nevén Mezőkeresztes), így bár létezett Keresztes nevű település, az nem Somogy megyében volt.

Siófok: „Szarvaskő annyira van Egertől, mint Isaszeg Gödöllőtől vagy Siófoktól Füred a vízen át.” (387.o.)

Somogyvár: „Azaz ne Szigetre, hanem Somogyvárra, mert egynéhány nap múlva odaköltözünk.” (65.o.)

Somogy vármegyei magyar falu volt akkoriban.

Magyarország, Tolna megye:

Ozora: „Gyermekekorától nem látta Dobót. Mióta Török Bálint elhagyta Ferdinándot, s a János király pártjára állt, azóta Dobó nem járt se Szigetvárotra, se Somogyvárotra, se Ozorán.” (112.o.)

Magyar mezőváros Tolna vármegyében. Földesura H. Eszterházy Uraság volt.

Magyarország, Vas megye:

Kőszeg: „A mi várunk erősebb, mint Kőszeg volt, s nekünk is erősebbeknek kell lennünk.” (309.o.)

Levéltári iratok szerint 1242-ben plébánia állott itt. IV. Béla Németujvári Henriknek adta, amely a legerősebb pontja lett birtokainak. Henrik az új király (V. István) bosszújától tartva, a cseh király: Ottokár hadainak adta, azonban végül ismét egy Németujvári tulajdonába került (1279-ben). 1289 szeptemberében Iván elfoglalja Köszeget, amely egy harc után Alberthez kerül. III. Endre 1291-ben Albertet birtokainak feladására kényszerítette, és a cseh király visszaszerezte, de halála után (1301) végül ismét a Németujváriakhoz kerül, míg Károly király vezérei véglegesen el nem vették tőlük. Ezáltal Kőszeg királyi birtokká vált, lakói kiváltságokat kaptak. Zsigmond király a Garáknak adta, majd Albert király (Zsigmond veje) a Rozgonyiaknak, akinek halála után felesége Frigyes császárnak adja zálogba. Ulászló Guthi Országh Mihálynak és Palóczy Simonnak adja, akikről rövidesen ismét a Garákhöz kerül. 1445-ben Frigyes császár elfoglalja, majd rövid időre Hunyadi Jánoshoz kerül, utána azonban ismét Frigyes császár tulajdona. 1482-ben Mátyás visszafoglalta, de halála után az alvárnagy (Csolnoki Albert) átszolgáltatja Miksa császárnak, ezzel a várost másfél évszázadnyi osztrák megszállás alá küldve. 1532-ben I. Szulejmán ostromolta meg Köszeget, a várat azonban Jurisics Miklós megvédte, aki ezután ezért a tettéért jutalom gyanánt többek között megkapta Köszeget is.

Magyarország, Veszprém megye:

Kishida: „Melyik a te falud? – Kishida – felelte a pap. – A Balaton mellett? – Ott.” (52.o.)
Hosszas kutatás után arra a következtetésre jutottam, hogy ez is az író által kitalált helyszín. Kishidáról egyetlen említést találtam, a hungaricana.hu oldal: Rendeleték Tára 1867–1945-ön belül, de az a Kishida Abaúj-Torna vármegye kassai járásán belül helyezkedik el, az általam keresett Kishida pedig valahol a Balaton mellett. Emellett több írást is átvizsgáltam, például Lelkes György Magyar helységnév-azonosító szótárát, de egyikben sincs bizonyíték arra, hogy létezett valaha ilyen nevű falu Magyarországon.

Lak: „Nincs is más országút arra, csak az az egy: Pécstől Kaposváron át Székesfehérvárra, onnan meg Budára. De ő csak Lakig megyen rajta, a Bakics Pál kastélyáig. Ott egy kis keskeny kocsíúton nyugatnak fordul majd a Balaton felé. Ott az ő faluja egy nyírfaliget alatt.” (51.o.)

Szendrőtől délkeletre fekszik egy Lak nevű település, melynek nevét már 1222-ben említették (Loch alakban), azonban a regényben szereplő Lak valahol az ország nyugati felében található.

Palota: „– Mink bizony, bátyám, Palotáról jövünk.” (11.o.)

A Veszprém megyében található palotai vár (Várpalota) ostroma 1553. április 14-én történt. I. Ferdinánd támogatásával Szapolyai János katonái harcoltak Móré László ellen.

Veszprém: „1545: A töröké már Buda, Esztergom, Fejérvár, Szeged, Nógrád, Hatvan, Veszprém, Pécs csaknem az egész ország.” (265.o.)

1552-ben a török elfoglalta és bár 1557-ben kis időre felszabadult, 1564-ben ismét török kézre került (1566-ig). Sinan basa 1593-ban elfoglalta, akitől csak 1698-ban szerezték vissza Pálffy és Schwarzenberg.

Bécs (Németország, németül: Wien): „Török Bálintot meg abból az időből ismerte, mikor Bécs városára akarta kitűzni a félholdas lobogót.” (120.o.)

A törökökkel történő első ostromra 1529-ben került sor, de a törökök nem jártak sikerrel. 1683-ban újra próbálkoztak (kahlenbergi csata), de Sobieski János keresztényhada visszaverte őket.

Románia:

Erdőd: „Odaveszett egy hadnagy is, Nagy Pál, akit Báthory György küldött harminc drabanttal Erdőd várából.” (439.o.)

Oláh mezőváros volt Szatmár vármegyében, melynek ura Gróf Károlyi Uraság volt.

Fogarás: „Fogarason van egy diófám...” (169.o.)

Bereg vármegyei tót falu, aminek földesura Gróf Schönborn Uraság volt.

Gyalu: „Izabella királyné Gyalun telelt, s még a tavasz is ott érte.” (183.o.)

Kastélyának megépítése a XV. századra tehető, Romániában, Erdélyben található település.

Hunyad/Vajdahunyad: „Ha aztán Gyaluban végeztek, a három ifjú Hunyadon találkozik, s indulnak Konstantinápolyba.” (A műben mindkét alak előfordul.) (183.o.)

Kolozsvár: „Érkeztek már a vendégek Kolozsvárról.” (186.o.)

Lippa: „Budavár a Duna és Tisza vidékével együtt tehát a felséges padisah oltalma alá kerül, felségtek pedig Lippára költöznek, és onnan kormányozzák Erdélyt és a tiszántúli országrészt.” (158.o.)

Temes vármegye nagyközsége, amely a középkorban még Arad vármegyéhez tartozott. Várát IV. Béla építette, mely IV. László idejében már igen jelentős volt. Zsigmond király a bolgár fejedelem fiának (Sizmának), Albert király pedig Hunyadi Jánosnak adta, akinek halála után felesége: Szilágyi Erzsébet birtokolta. 1550-ben a budai basa: Kászon bevonult a település alá, de a várost nem ostromolta meg, hanem Erdélybe ment. 1551. október nyolcadikán mégis küzdelem nélkül vált a törökök tulajdonává. Novemberben visszaserzték a törököktől a területet, azonban Temesvár eleste után Kászon basa most már belekezdett Lippa megszerzésébe, melyet a várvédők gyáván hátrahagytak a törököknek. Lugossal, Karánsebessel, Temesvárral, Pancsovával, Versecével, valamint bizonyos nógrádi és honti várakkal együtt, 1552 nyarán török kézre került. 1595-ben az erdélyi fejedelem: Bá-

thory Zsigmond, illetve Simai Borbély György visszaszerezték. A törökök ezután még próbálkoztak Lippa visszaszerzésével, azonban végül mindig feladásra kényszerültek.

Temesvár: „Két erős vár esett el az idén a többi között: Temesvár meg Szolnok.” (311.o.)

A Temes vármegyében található királyi város már I. Károly idejében is nevezetes város volt. 1552. június–júliusban a törökök elfoglalták többek között a Duna–Tisza–Maros szögét. A települést 1552-ben szerezték meg és 1716-ig el sem hagyták.

Mekka (Szaúd-Arábia): „Fordíts arcommal Mekka felé.” (200.o.)

A Szaúd-Arábia nyugati részén található hely a muszlimok legfontosabb zarándokhelye.

Nándorfehérvár/Belgrád (Szerbia, mai magyar neve: Belgrád): „Tinódi aztán elénekelt, hogyan ejtette hálóba Bálint urat a török, hogyan vitte rabláncon magával először Nándorfehérvárra, azután Konstantinápolyba.” (A műben mindkét alak megjelölhető.) (179.o.)

Damaszkusz (Szíria): „Kardjuk Damaszkuszban készült, vértjük derbendi acél, lándzsájuk hindosztáni mesterkovácsoktól való, ágyúikat Európa legjobb öntői alkotják meg, puskaik, golyóik, fegyverük mérhetetlen és megszámlálhatatlan.” (292.o.)

Szíria fővárosa. Neve arabul: Dimask (دمشق).

Szlovákia:

Budetin: „Budetin várába küldtem őket, míg a törököket agyon nem verjük.” (281.o.)

Trencsén vármegyében található tót falu volt, mely ma a Szlovákiában található Zsolna városrésze. Budatin néven is ismeretes.

Csábrág (Csábrágvarbók (Čabradský Vrbovok)): „Hová való kend? – kérdezte haragosan. – Csábrági lakos vagyok, uram.” (366.o.)

A Hont vármegyében található vár földesura Gróf Koháry Uraság volt.

Cserepes: „A szultán Cserepesen állt a hadával; egy tábori állomásnyira Budától.” (120.o.)

Eperjes: „Az utóbbit Homonnay Gáborné küldte tizenhatalommal. Eperjesről Blaskó Antal jött el.” (307.o.)

Érsekújvár: „Tinódi is ott ült a szobában. Aznap érkezett meg Érsekújvárról.” (175.o.)

Kassa: „Hát mink kassaiak vagyunk, hadnagy uram, és onnan jövünk, ahova a tekintetes hadnagy uram megyen.” (275.o.)

Komárom: „Paksy Jób tisztt, a komáromi kapitány öccse” (313.o.)

Törökország:

Bitlisz: „Az, az. Hová való vagy te? – Bitliszbe, uram.” (414.o.)

Bitlis Törökország délkeleti részén található város.

Konstaninápoly/Sztambul: „Azok az átkozottak bizonyosan Sztambulba igyekeznek.” (149.o)

Tekirdag (törökül: Tekirdağ): „Azután akár a vízen, akár a szárazon, Tekirdagba megyünk.” (256.o.)

A Márvány-tenger partján elterülő várost ma Rodostónak nevezzük.

A Török Birodalomhoz kapcsolódóan ezután következett az egész munkafolyamat talán egyik legnehezebb része. A regény története szerint találnak egy kis papírdarabkát, amin feljegyzések olvashatók, mégpedig egy hosszú, szenvedésekkel teli út leírása. A papíron korabeli városneveket említenek, melyek Törökország, Bulgária és az egykori Jugoszlávia területén helyezkednek el. Ezeknek a neveknek a többsége ma már teljesen más formában létezik. Az útleírás települései közül először azokat ábrázoltam, melyeknek nevei ma is ebben a formában használatosak. Ezek a következők:

Drinápoly (Edirne törökül, Törökországhoz tartozó város): „– Drinápoly. – Nagy bűdös város. Ott láttam egy élőfánkot.” (28.o.)

Nis (Niš, Szerbia): „– Aztán Nis. – Az már Rácország – sóhajtott az ember, s a térdét átfonta. – Ott kezdik vetni a rézkását.” (27.o.)

Külön csoportot készítettem azoknak a településeknek, amik számomra teljesen ismeretlenek voltak. Ennek az volt az oka, hogy Gárdonyi Géza más formában, más helyesírással írta le őket, mint ahogy azt az egyéb források említik. Ekkor találtam meg Györkös Attila: Török földrajzi nevek szótárát (Segédlet a török kori jegyzetekhez alcímű művét), melyben abc sorrendbe rendezve felsorolja a török nevek hosszú sorát. Györkös Attila segédletének köszönhetően sikerült a helyek egy részét beazonosítani és a térképen elhelyezni:

Czaribród: „– Czaribród. – Ott engem igen megverték.” (27.o.)

Mai nevén Dimitrovgrád, amely egyik megállója volt a Belgrád és Isztambul közötti útnak, és ami a mai Szerbia egyik kis városkája. Caribrod helyesírással már könnyen azonosítható Dimitrovgráddal. A város hivatalos neve a Dimitrovgrád, de ma is használják még a Caribrod változatot is, sőt volt egy próbálkozás a Caribrod név visszaállítására, de végül a kezdeményezők nem jártak sikerrel.

Dragomán (Dragoman, Bulgária): „– Dragomán – olvasta a pap tovább. – Az már Bologárország – szólta az ember –, onnan érkezünk Zsófiába. Ott sok a torony. Nagy város. Égjen porrá!” (28.o.)

Iktimán (Ihtiman): Bulgáriai város.

Kapiderven: Kapi Derbent, Kapu Derbent vagy Kapulu-Derbend másképp. Két hellyel is azonosítják: Klisura és Trojanova Vrata (Bulgáriai település mindkettő).

Pozarki (Pazardzsik, Bulgária)

Filippe: A fent említett forrás Filibe néven említi. Philippe ma Bulgáriában található, és neve: Plovdiv, amely egyben Bulgária második legnagyobb városa.

Uzonkova: Uzundzsa Ova névvel Uzundzsovot azonosítja. Uzundzhovo bulgáriai falu.

Harmanli (Harmanli): bulgáriai város.

Musztafa-basa-Köpri: Szvilengrád város török neve.

Corli: Csorlu, város Mely Drinápoly és Isztambul között helyezkedik el.

Voltak azonban olyan nevek is, amelyek még ebben a segédletben sem voltak megtalálhatók. Részletes térképek, és nagyon nagy számú internetes oldal, különböző könyvek átvizsgálása sem vezetett eredményre. Előfordulhat, hogy ezek a települések megszűntek, vagy talán sosem léteztek és csak az író elméjének szüleménye. Emellett az is egy opció, hogy Gárdonyi Géza adott nekik a valóditól eltérő nevet. A nevek utáni kutatás során láthattam, hogy a Györkös Attila által összegyűjtött nevek helyesírása is sok esetben eltért attól, ahogy azt Gárdonyi használta, pedig a Györkös A. által felsorolt névalakok más forrásban is szerepelnek. Valamint, ha a Sárkövi nevet nézzük, nem illik a többi közé magyaroságával, így arról akár azt is feltételezhetjük, hogy lefordított név. Mindenesetre a regény olvasása során kiderül, hogy a történet szempontjából, függetlenül attól, hogy léteztek-e vagy sem, mindegyik egy kupacban helyezkedik el, méghozzá a Belgrád és Isztambul közötti területen, azt mondhatjuk, hogy mind az 1534-es szultáni hadjárat szállóhelyei. Ezek a nem beazonosított nevek a következők: Hizarlik, Baratina, Alopnica, Kuri-Kezme, Sárkövi, Kaladán. Pontos helyük ismeretének hiányában a térképre nem kerültek fel, ennek ellenére a történet és a többi térképre felkerült helyszín alapján már nagyjából sejthető a helyük.

4.2 A mű további földrajzi nevei

Az Egri csillagok földrajzi nevekben igen gazdag mű. A településnevek mellett előfordul például számos víznév, tájnév, vagy hegyek nevei is. Kezdetben arra gondoltam a térképemen minden előforduló földrajzi nevet megjelenítek, azonban végül arra a döntésre jutottam, ez nem szükséges. A betelepült területek nevei mellett csak a folyókat, tavakat és tengereket rajzoltam meg. Legfőképp azért, mert a nagy számú település mellett ezen elemek felvétele már túl sűrűvé tenné a térképet, és elvonná a figyelmet a településekről, amelyek a legfontosabbak, és amelyek a térbeli elhelyezést a leginkább megkönnyítik, amelyek

ábrázolása a legindokoltabb. Előfordulnak például tájnevek a műben, amik a következők: Dunántúl; Mecsek; Duna, Tisza vidéke; Tiszántúl; Ipoly mente. Ezek a tájegységek mindenki számára ismertek, már általános iskola alsó tagozatában megtanulják a gyerekek, így ezzel a térkép tartalmát tovább sűríteni nem érdemes, emellett pedig csak Magyarország területére említ ilyen típusú neveket, így a térkép egységessége érdekében is elhagyásuk mellett döntöttem. Hegyek tekintetében is több ok szól amellett, hogy a térképen ne jelenjenek meg, mint amellett, hogy igen. A történetben a hegyekben nem történnek konkrét események, csak megemlíti őket az író és ezek a nevek is csak magyar területen fordulnak elő a műben. Továbbá Gárdonyi Géza nem ír magassági adatokat. A térképen, amit készíttek pedig nem lesznek szintvonalak vagy domborzatrajz, így a pontos helyen kívül más információt nem hordozna. A hegységek, amik a műben szerepet kaptak:

Bajusz-hegy:

„Amint lekanyarodtak a Bajusz-hegyről, egyenként jöttek a tevék, egyik a másik után.” (420.o.) Egernél megtalálható hegy, ami egyértelműen kiderül a történetből.

baktai hegy:

„Mikor aztán leereszkedett a nap a baktai hegy mögé, valamennyi ágyújukat egyszerre kilőtték, s a tábori papok ájtatos Allahu akbár... éneke hangzott a táborban mindenfelé.” (342.o.) Bár Tolna megyében is van egy Bakta-hegy nevű hegység, itt nem arról van szó. Eger vár ostromának leírásánál kerül elő, így nyilvánvalóan Egerbaktához köthető.

Eged:

„Az egri vártól északkeletnek áll egy magas hegy, az Eged.” (395.o.)

A leírás alapján pontosan azonosítható. Az 537 méter magas hegy a Bükk vidék központi részétől nyugati irányban helyezkedik el.

Gellért-hegy: „A nap akkor kelt, mikor a Gellért-hegy előtt elterülő nagy síkra érkezett.” (114.o.)

Mátra: „A várost nyugatról vastag, egyenletes hegy keríti, túl rajta a Mátra ormai kéklének.” (284.o.)

4.3 A regény megyenevei

Az *Egri csillagokban* a települések mellett sok esetben megyenevekkel is találkozunk. Néhány esetben egyértelműen meghatározható, hogy vármegyére utal a név, de előfordul, hogy nem lehet teljes mértékben megbizonyosodni a név besorolási helyéről. Ez a térké-

pem elkészítése folyamán többször okozott problémát. A műben előforduló következő megyeneveket gyűjtöttem ki: Baranya, Gömör, Ugocsa, Jász, Sáros, Szepes, Ung.

Két esetben nem voltam teljesen biztos abban, hogy az adott név településre vagy vármegyére utal, mert a szövegből nem derült ki pontosan, viszont ezzel a névvel létezett vármegye, illetve település is. Az egyik ilyen Komárom volt. A regényben annyit ír róla, hogy Paksy Jób a komáromi kapitány öccse. Arra a következtetésre jutottam, hogy ez a település, így ezt a térképemre felvettem. A másik ilyen kérdéses név a Zemplén volt. A regényben a következőképp kerül elő: „Ha éppen akarsz, van nekem egy kis viskóm Zemplénben.” (186.o.). Ebben az esetben még kevésbé lehetünk biztosak, hogy itt a településről vagy Zemplén vármegyéről van szó. Mivel nem mondhatom biztosra egyik opciót sem, így Zemplén nem került fel településként a térképekre.

Az általam készített térképes kiegészítésre nem kerülnek fel a vármegyék, csak települések, azonban – ahogy a negyedik fejezetben említettem – hasznos lehetett volna egy Eger váralaprajz a könyvben. Véleményem szerint ugyanígy egy vármegyetérkép is belekerülhetett volna a kiadványba (8. ábra).

8. ábra: A történelmi Magyarország vármegyéi

4.4 A térkép megrajzolása

A munka következő lépéseként kiválasztottam a megfelelő alaptérképet, ami alapján el tudtam kezdeni a saját térképem elkészítését. Olyan történelmi térképre volt szükségem, amely a regény idejét szolgáló történelmi időszaknak, azaz a török hódoltság idejének megfelelő állapotokat ábrázolja, és emellett a Magyar Királyság területén kívül a Török Birodalmat is megjeleníti, hiszen a regény szempontjából arra is mindenképp szükségem volt. A választásom az iskolai történelem atlaszomban található három térképre esett, melyet a CARTOGRAPHIA adott ki 2005-ben, és melyek közül az egyik Európát, a másik a török hódoltság területeit, illetve a harmadik a Magyar Királyságot ábrázolja a XIV–XVII. században.

A térképek elkészítéséhez a térképész és geoinformatikus specializáció keretein belül megismert CorelDRAW nevű geoinformatikai szoftvert használtam, ami kiválóan alkalmas grafikai tervezésre, ezáltal egy egyszerű térképes kiegészítés elkészítésére. A Török Birodalmat a XIV–XVII. században ábrázoló térkép méretaránya: 1: 25 000 000, a Magyarország a XVI. században méretaránya: 1: 5 500 000, míg az Európa a XVI–XVII. században 1: 22 000 000-hoz méretarányú, így szükségem volt egy közös méretarányra a rajzolás során, ami az 1: 22 000 000-hoz lett. Az *Egri csillagok* kiegészítéseként készülő térkép elkészítését a határvonalak megrajzolásával kezdtem. Az országok területileg ebben az időszakban nagyon gyakran változtak. A térképemen az 1672-es évnek megfelelő állapotot tüntettem fel, ugyanis ekkor volt a legnagyobb a Török Birodalom területe. Ezzel a választással egyben további információkat is közlök a Török Birodalomról. Megmutatom, hogy egy világbirodalomról beszélhetünk, láttatom mely területeket, településeket szerezt meg.

A határvonal megjelenítésének kiválasztásakor figyelembe kellett vennem bizonyos tényezőket. Egyrészt elég nagy földrajzi területet ölel fel a mű, ezért úgy kellett megválasztanom a kinézetét, hogy ne a határvonal legyen a térkép leghangsúlyosabb eleme, hiszen a leglényegesebb elemek mindenképp a települések, így a határ semmiképp sem takarhatja ki, teheti azok neveit olvashatatlanná. Valamilyen vékony és nem fekete színű vonalat kellett választanom, hiszen a névjajz lesz majd fekete. A településnevek sűrű elhelyezkedése végett biztosan kitakarná egymást a két réteg, azonban abban az esetben, ha a feketétől eltérő, valamilyen halványabb árnyalatot használok, a feketével megírt településnevek már minden probléma nélkül olvashatók lesznek. Végül egy szürke árnyalatú vékony, folytonos vonalat választottam erre a célra. Eredményképpen a határvonalam jól látható, de

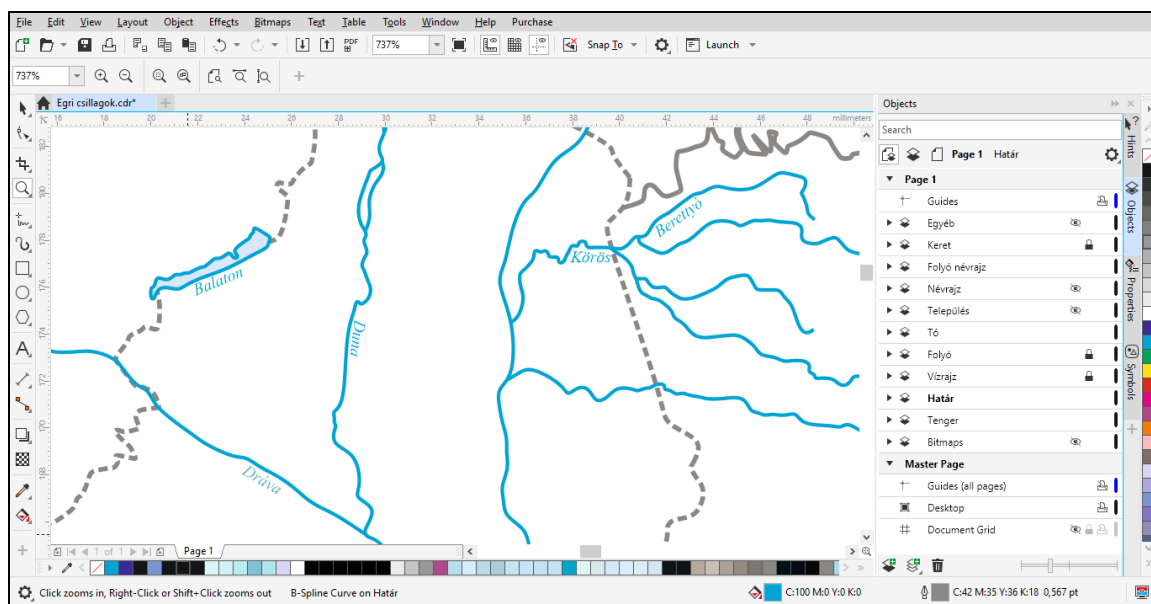
nem az a legkiemelkedőbb eleme a térképnek, illetve nem fedi, nem teszi olvashatatlaná a további térképi tartalmakat (9. ábra). Annak érdekében, hogy jól érzékelhető lehessen mekkora is volt a törökök birodalma, illetve jól szemléltesse a magyaroktól elvett területeket, jól elkülönüljön a Magyar Királyság területétől, határát szaggatott vonallal különböztettem meg a többi határtól.

9. ábra: A megrajzolt határvonal (részlet)

A vízrajz megrajzolásánál az *Egri Csillagokban* is leírt jelentősebb, illetve nagyobb vizekkel kezdtem: Balaton, Berettyó, Duna, Körös, Maros, Tisza. Ezek a folyók, illetve a Balaton a legtöbb Magyarországot ábrázoló térképen rajta van, így ezek felrajzolása nem volt kérdés. A tervem eredetileg az volt, hogy csak a Gárdonyi Géza által említett folyókat, illetve településeket tüntetem fel, de azok közül mindet. Végül beláttam ez nem a legjobb megoldás. Egyrészt az író nem említ minden országhoz folyót, így nem minden országnál lenne megrajzolva ilyen elem, és a térképnek lennének nagyon üres részei, másrészt az említett vizek jelentősége sem egyforma, hiszen megjelennek Magyarország legnagyobb folyói mellett, kisebb patakok is, mint például az Eger-patak vagy a Meleg-víz. Ezeket átgondolva a könyvben nem szereplő folyók és tavak közül is ábrázoltam néhányat (10. ábra), mégpedig azokat, amelyeket az alapként használt térképek is megjelenítenek. Vi-

szont az *Egri csillagokban* leírt, kisebb vizeket nem rajzoltam meg, legfőképp a választott méretarányból adódóan. Ilyen az Erdélyben található Aranyos. Emellett a könyvben említett Meleg-víz Heves megye területén folyik, de a valóságban Meleg-víz nevű vízfolyást csak Veszprém megyében találtam, így ezt sem ábrázoltam. A leírt vízrajzi elemek közül még volt kettő, amit nem tudtam feltenni a térképemre, ezek az Aranyszarv-öböl és az Édes-víz voltak. Az Isztambulban található töcsértorkolat a legtöbb térképről hiányzik, így én sem tudtam megrajzolni, valamint a méretarány sem tette volna lehetővé láthatóságát. A műben pedig többször is megemlített Édes-víznek a beazonosítása nem járt sikerrel, ilyen nevű vízrajzi elem létezéséről semmiféle bizonyítékot nem találtam, még a legrészletesebb földrajzi névtárban sem.

10. ábra: Az elkészült vízrajz és határvonal (részlet)

A térképen színnek, mivel ez nem egy fekete-fehér térkép, a kék egy árnyalatát választottam, vonaltípusnak pedig a folytonost. A tavak kitöltésére egy, a víz körvonalánál használt kék színtől eltérő, attól halványabb kék színt használtam. Megjelenítés szempontjából itt az egyetlen dolog, amit figyelembe kellett vennem, az az, hogy ahol a vizek a határon keresztül mennek, ott egyértelműen látszódjon mind a határvonal, mind a folyó vonala. Megoldásképp a folyó vonalának vastagságát vékonyabbra állítottam be, mint a határ vonalát, amely eredményeként egyértelműen és egyszerre látszódik a folyó, és a határ vonala is. A vízrajzi elemek nevei a folyók, tavak, tengerek színével megegyező kék színt kaptak. Annak érdekében, hogy meg lehessen különböztetni a regényben előjövő, illetve a regényben nem szereplő vízrajzi elemeket, a neveiknél különböző jelöléseket vezettem be. A Gárdo-

nyi Géza által említett vizek neve a vizek színével megegyező kék színt kapott, a nem említettek pedig egy zöldeskék árnyalatot (a fekete-fehéknél pedig halványabb szürkét) kaptak.

A térképlap elkészítésének következő lépése, talán az egyik legfontosabb állomása volt az egész folyamatnak, ez pedig nem más, mint a települések felvétele. Ez a folyamat nagyon nehéz feladatnak bizonyult. Az alaptérképek kiválasztásánál nagyon megörültem, amikor megtaláltam a Magyar Királyságot ábrázolót, és láttam, hogy több számomra szükséges település is szerepel rajta. Így elsőként ezeket a helyszíneket tettem rá a térképre. Létrehoztam egy települések réteget, és a települést jelölő kis jelnek, az egyszerűségről és a megszokottnál megmaradva egy fekete kört állítottam be, melyet a Symbology managerben is elmentettem szimbólumként, így mindig csak a megfelelő helyre kellett húznom a kis jelet az oldalsó menüpontból, ezzel is biztosítva, hogy mindegyik jel ugyanakkora lesz. Miután felvettem pár pontot, hamar beláttam, hogy amikor már sok pontom lesz, nehézséget fog okozni, hogy melyik kis pötty, melyik falut, várost vagy községet jelöli, ezért rögtön létrehoztam egy névrajz réteget is, és mihelyt elhelyeztem egy jelet, már hozzá is írtam a megfelelő településnevet.

A települések helyének pontos beazonosítása sem volt egyszerű. Segítségként a Google Térképet használtam. Kiválasztottam az útvonaltervezés funkciót, melynek segítségével több, egymás közelében elhelyezkedő helyszínt hozzáadtam megállónak az útvonal megtervezésénél, és az így megjelenített útvonalterv segítségével az egymáshoz való helyzetük, a határhoz, folyókhoz viszonyított elhelyezkedésük alapján el tudtam helyezni a kis pontjaimat. Az iskolai atlaszt újra átlapozva találtam egy térképet, mely Magyarországot ábrázolja 1437 és 1526 között, és amely méretaránya: 1: 4 000 000. Ennek nagyobb a méretaránya, mint a másik magyar területet ábrázolónak, ezáltal sokkal több település szerepel rajta, így bizonyos településeket immáron százszázalékos pontossággal tudtam elhelyezni, bár továbbra is maradtak szemmérték alapján felrakott települések (főleg Magyarország területén kívül). A települések helyenkénti sűrűbb elhelyezkedése miatt a jelek méretének viszonylag kicsinek kell lennie. A jelek nincsenek kategorizálva, mint előforduló település helye jelennek meg, mindegyik átmérője egységesen 0,6 mm. Neveik megírásánál mindenképp szem előtt tartottam, hogy egy hagyományos, egyszerű, és szép térképet szeretnék létrehozni, így a betűk színe a fekete lett, betűstílusként pedig meghagytam a CorelDRAW által automatikusan beállított Arial típust.

Az esztétikus megjelenés érdekében az elkészített térképi elemek köré, azokat keretbe foglalva, egy vékony, fekete téglalapot helyeztem. Továbbá az összes réteg összes

elemének végpontját a keret vonalára illesztettem, mert a Corel-ben, ha nem vagyunk elég körültekintők könnyen hézagossá válhat a térképünk, rövidek lehetnek a vonalak, vagy ennek az ellenkezője is előfordulhat, akár túl is lóghat a vonalunk a kívánt vonalon vagy területen. Végül a térképre felírtam a címét, mely egyértelműsíti annak tartalmát. A térképem kapott jelmagyarázatot is, melyen minden szerepel, ami a térképen megjelenik. Végül pedig felkerült rá a méretarány is, melynek megjelenítésére a mértéklécet választottam, így a térkép méretének valamely irányba történő megváltoztatásával együtt változik a mértékléc is, tehát egész biztosan a pontos méretarányt mutatja majd mindenki számára, aki a térképet használatba veszi.

Nagyon sok esetben a könyvek fekete-fehér nyomtatásban készülnek, ráadásul az általam térképpel kiegészített szépirodalmi mű 1901-ben íródott, és a XVI. században játszódik, így talán még praktikusabb fekete-fehérben is elkészíteni. A fekete-fehérré konverztálás már az elkészült munka után igen könnyen megoldható. A már kész térképről készítettem egy másolatot, melyet szabadon módosíthatok úgy, hogy a színes, eredeti változatnak semmi bántódása nem esik. Korábban már egy gyakorlati órára kellett fekete-fehér térképet készíteni, így tudtam, hogy a szürke mely árnyalatait érdemes választanom a fekete mellett. A határvonalak színét feketére állítottam, míg a vizek színét a feketétől jól megkülönböztethető sötét szürkére, továbbra is meghagyva azt vékonyabbnak a határok vonalánál.

Ma már a legtöbb könyv megjelenik elektronikus változatban is, és sokan preferálják az olvasást digitális formában. Azonban én nem kifejezetten egy elektronikus kiadványban előforduló térképet szerettem volna készíteni, hanem egy olyat, ami megállja a helyét egy hagyományos, nyomtatott könyvben is. A befejezett térképművem ebből a szempontból nem megfelelő. A probléma a méretaránya. A számítógépen könnyedén belenagyíthatunk, és minden jól láthatóvá válik, viszont egy könyv esetében ez nem oldható meg. Átgondolva a helyzetet a legjobb megoldásnak azt gondoltam, hogyha a térképemet két részre osztom. A települések eloszlását nézve egyértelműen a Magyar Királyság területe kerülne az egyik térképre, a másikkra pedig a maradék terület, azaz a Török hódoltság területe. Azonban, a Magyar Királyság területének levágása után sem lehetne olvasható méretűre elkészíteni a többi települést tartalmazó térképrészletet, ezért a térképet A/3-as méretben készítettem el, így kihajthatós oldalként bele lehet illeszteni egy könyvbe vagy zsebbe is tehető. A településnevek ezen esetben nem szöveges formában vannak a települést jelölő jelek körül kiírva, hanem számokat rendeltem hozzájuk, melyekhez a térkép mellett kiírtam a hozzájuk tartozó településneveket ABC sorrendben. (Szöveges formában nem

lehetett olvasható méretűre nagyítani még egy A/3-as méretű lapon sem, ezért inkább számokkal helyettesítettem őket (1. táblázat), ahogy a Gerevich László által szerkesztett Magyarország régészeti topográfiája című könyv térképmellékleténél láttam.)

Térképi elem	Szín (CMYK)	Típus	Méret	Térkép színe
Ország határvonala	(42, 35, 36, 18)	folytonos	0, 567 pt	színes
Ország határvonala	(0, 0, 0, 100)	folytonos	0, 567 pt	fekete-fehér
Török Birodalom határa	(42, 35, 36, 18)	szaggatott	0, 567 pt	színes
Török Birodalom határa	(0, 0, 0, 100)	szaggatott	0,567 pt	fekete-fehér
Folyó	(100, 0, 0, 0)	folytonos	0, 425 pt	színes
Folyó	(57, 47, 45, 18)	folytonos	0, 425 pt	fekete-fehér
Tenger, tó	(20, 5, 0, 0)	-	-	színes
Tenger, tó	(11, 9, 9, 0)	-	-	fekete-fehér
Településnév száma	(0, 0, 0, 100)	Arial	6 pt	színes és fekete-fehér
Államalakulat neve	(0, 0, 0, 100)	Arial, kapitális	10 pt	színes és fekete-fehér
Könyvben szereplő vízrajzi elem neve	(100, 0, 0, 0)	Times New Roman Italic	6-8 pt	színes
Könyvben nem szereplő vízrajzi elem neve	(60, 0, 20, 20)	Times New Roman Italic	6-8 pt	színes
Könyvben szereplő vízrajzi elem neve	(0, 0, 0, 90)	Times New Roman Italic	6-8 pt	fekete-fehér
Könyvben nem szereplő vízrajzi elem neve	(0, 0, 0, 60)	Times New Roman Italic	6-8 pt	fekete-fehér

1. táblázat: Az elkészült A/3-as térképek adatai

5. Eger városa

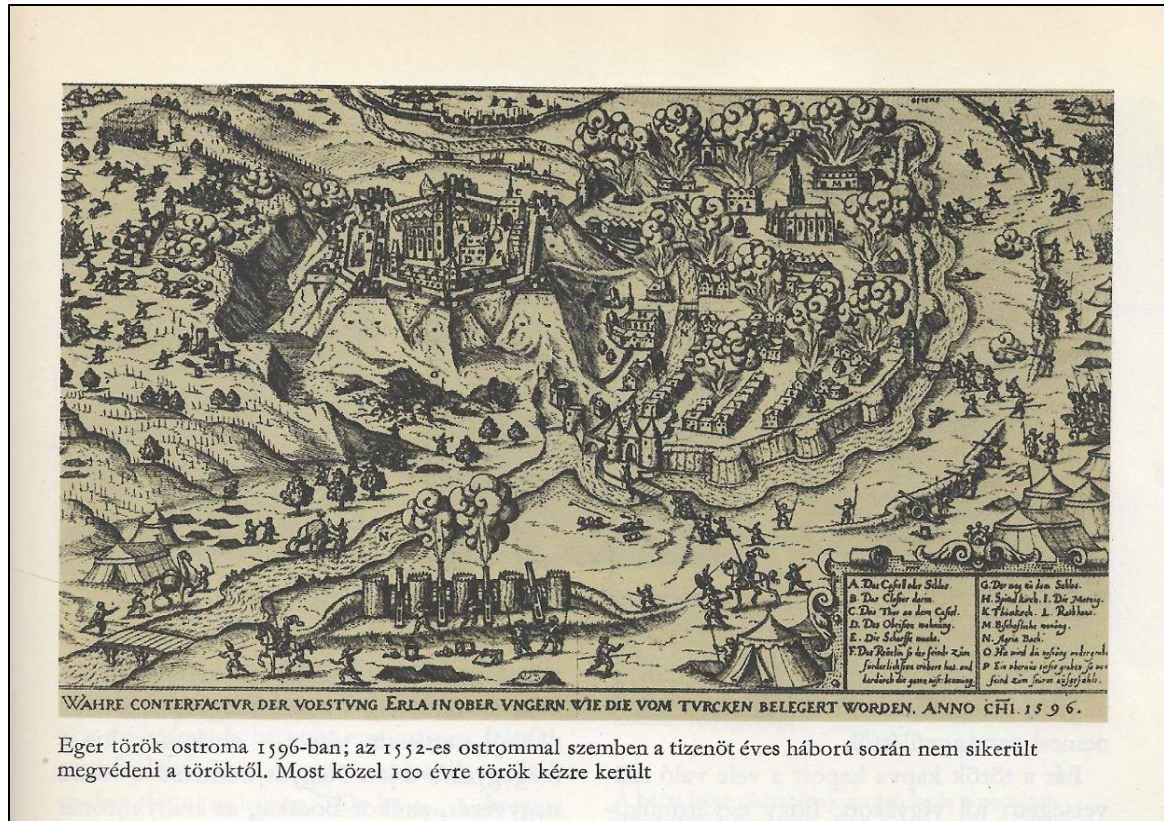
5.1 Eger városának rövid bemutatása

„Eger eddig csak derék város volt, a hevesi magyarság városa. Adja Isten, hogy ezentúl a magyar dicsőség városa legyen! Pogány vérrel írjuk a falra: Ne bánts a magyart! S ha majdan századok múlva az örök földi béke mohája zöldellik e vár maradványain, levett kalappal járhasson majd itt az utánunk jövő századok fia, s büszke érzéssel mondhassa: a mi apáink küzdöttek itten, áldott legyen a poruk is!” (Gárdonyi Géza, Egri Csillagok: 311.o.)

Eger kulcsfontosságú, mind a regény, mind a szakdolgozatom szempontjából. A vár ostromának és környezetének leírása nagyon részletes, így a városhoz és környékéhez is készítettem egy kis térképrészletet. Előtte azonban mindenképp szükségesnek érzem a várost és történelmét (elsősorban a török harcok ideje alatt) bemutatni.

Eger városa egy történelmi város, melyet Szent István az egyik megye székhelyévé tett. A várost 1241-ben felégették a tatárok, de IV. Béla uralkodása idején új kővárat építettek, és újbóli fejlődésnek indulhatott a város. A következő mérföldkő Eger életében várának az 1552-es török ostroma volt. Az 1551-ben megkötött gyulafehérvári béke megkötése után rövidesen fel is rúgta azt Fráter György (Szapolyai János trónörökösének gyámja), és újra adót küldött a törököknek, valamint a Lippát védő törököknek is segített, mely cselekedeteiért és árulásaért végül az életével fizetett. A törökök ezután a Királyi Magyarország ellen fordultak, nem pedig Erdély ellen. A török célja a Duna, Tisza és Maros területén álló várak megszerzése, melyek birtokában egy esetleges Erdély irányából történő támadást már vissza tudtak volna verni. Hatalmas sereggel érkeztek hazánk ellen, és körülbelül 30-40 várat foglaltak el. Az Eger elleni támadás ennek az 1552-es hadjáratnak volt a része, melynek célja a hatalom megszilárdítása volt. A 8-10 vármegyét is védelmező Eger ellen Kara Ahmed (másodvezír) fővezér, és helyettese Szokoli Mohamed (ruméliai beglerbég) vezette a török sereget. Segítségükre volt még Khádím Ali, a budai pasa, valamint a törökök hűbéresei: a boszniai pasa és a moldvai vajda. A török sereg szeptember 9-én ért Eger vára alá, szeptember 17-én pedig megkezdődött a harc. A 38 napon át tartó ostromban Dobó István vezetésével, kitartóan küzdöttek a magyarok a túlerőben lévő törökök ellen, mely eredménye nem csak a vár, illetve Eger megvédése volt, hanem a török hódítások 44 éven át tartó visszaszorítása. 1596-tól a város azonban majdnem száz évre az Oszmán Birodalom része lett (11. ábra), de 1687-ben végül visszafoglalták. Eger életében a törökökön kívül számos más esemény is pusztított. Ilyen például a tűzvész, a kolerajárvány vagy az Eger-patak

kiöntése. Mindezek ellenére Eger a XX. században iskolavárosként híresült el, ma már pedig turisztikai szempontból is jelentős városként tartjuk számon (13. ábra). (Szendrei László, 2007; visiteger.com)

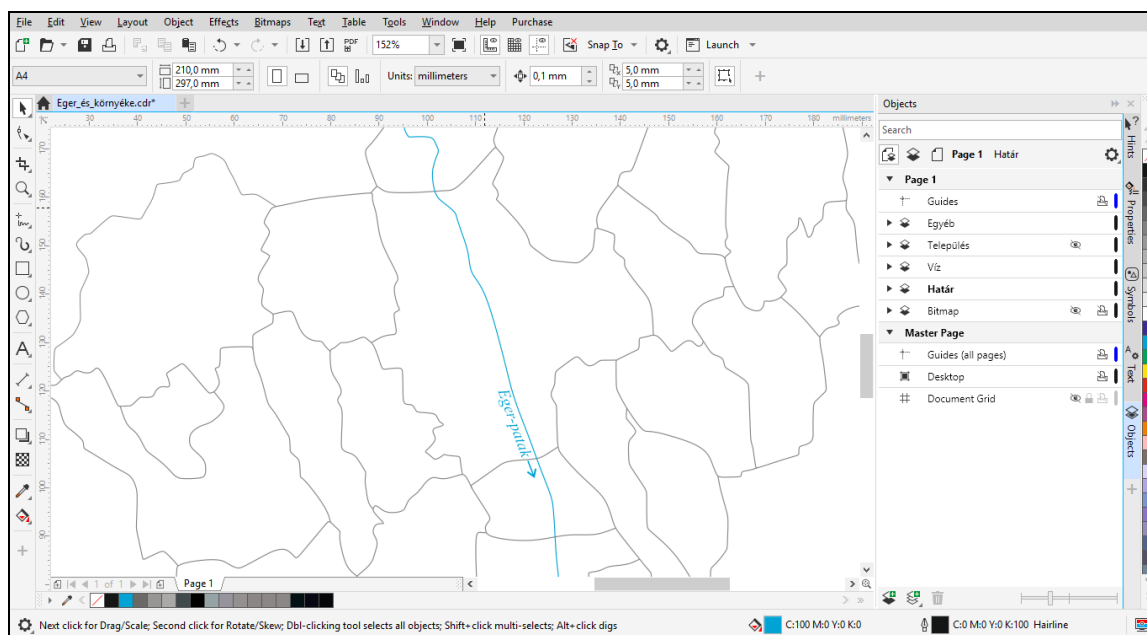
11. ábra: Eger ostroma 1596-ban

4.2 Eger térképe

A regény címében szereplő Eger város kiemelt helyzetű. Eger várának környezetét Gárdonyi Géza különböző események leírása révén jellemzi. Említ kisebb patakokat, városrészeket vagy környező településeket, melyek fontos szerepet kaptak a regény szempontjából. Így készítettem egy térképet is, mely Egert és környékét ábrázolja, a könyvben megjelent helyszínekkel.

A várostérkép elkészítéséhez nem tudtam a kornak megfelelő térképet találni, csak olyat, ami az 1800-as években készült, így inkább alapul egy mai várostérképet használtam (forrás: garamond.hu). A munkát Eger város körvonalának megrajzolásával kezdtem. Ezt egy vékony szürke, folytonos vonallal ábrázoltam. Ezek után berajzoltam az itt található vízrajzi elemet, az Eger-patakot, amely szintén folytonos vonalat és kék (100,0,0,0) színt kapott. A patak névjajza a másik térképen is használt dőlt, Times New Roman betűtípust,

és a patak vonalának színével megegyező színt kapta. A patak folyásirányát is jelöltem egy kis kék nyíllal (12. ábra).

12. ábra: A határvonalak és a patak (részlet)

Jelöltem a környező városok határait is, melyhez folytonos, 0,567 pt vastagságú, szürke vonalat választottam, ugyanúgy, mint a város körvonalánál, a városneveket pedig Arial betűtípussal jelenítettem meg. A térkép címének megfelelően nem csak Eger város területét ábrázolja, hanem annak közvetlen környezetét is. A térkép így teljesebb, szebb képet nyújt, még könnyebbé teszi a térbeli elhelyezést egy mai ember számára. Annak érdekében, hogy egyértelmű legyen a térképi tartalmak közül melyik az, ami előfordul a műben és mi az, ami nem, megkülönböztető jelöléseket vezettem be. A könyvben nem szereplő települések nevei sötétszürke színt kaptak, míg a műben előfordulók hangsúlyos fekete, félkövér és dőlt betűkkel jelzik elsődlegességüket. Az így elkészült térképen már minden a regényben említett, Egerhez köthető település, városrésznév, illetve vízrajzi elem megjelenik. Természetesen itt is elkészült a már korábban használt árnyalatokkal a fekete-fehér változat is. A települések ebben az esetben is az *Egri csillagokban* előforduló alakban kerültek fel a térképes kiegészítéseimre. A térképre rákerült még a méretarány, illetve a jelmagyarázat.

13. ábra: Eger városa

6. Összefoglalás

Szakdolgozatom megírásának elsődleges célja egy olyan térkép megalkotása volt, amely Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című művében előforduló helyeket, azon belül is elsősorban a településeket ábrázolja, ezzel is megkönnyítve sok általános iskolás gyermek hatodik osztályos iskolaévet. Emellett dolgozatomban célom volt bemutatni az előforduló települések többségének történelmét, az XVI. század térképészetét, valamint a török–magyar harcok eseményeit és ezzel kapcsolatban ismertetni a törökök álláspontjait is.

A bevezetést követően, a török hódoltság és a mű rövid ismertetése után a török oktatással, a témában való tanulmányaikkal kapcsolatos kutatásaimat mutattam be. Ezután ismertettem a kor térképészetét, hiszen a török megszállás ellenére több nagy jelentőségű térkép keletkezett, elsősorban haditérképek, váralaprajzok. Kitértem az *Egri csillagokban* is szereplő térképeket tartalmazó pergamenpapirosokra. Végül bemutattam a térképeim elkészítésének folyamatát.

Hosszas munka során sikeresen elkészítettem több térképváltozatot, melyek a kívánt tartalmat majdnem teljes mértékben megjelenítik, leszámítva azokat a településeket, melyek a valóságban nem léteznek, illetve a be nem azonosítható, és a méretarányból adódóan nem ábrázolható vízrajzi elemeket. Készítettem egy digitális térképet is. Fő célkitűzésemhez híven létrehoztam még nyomtatott könyvbe beköthető térképverziókat is, melyek A/3-as méretükből kifolyólag kihajtható térképek. A térképes kiegészítések mellett ismertettem a regény tartalmának megfelelő történelmi időszakot, utánajártam a térképészet történelmének. Továbbá egy Eger, és környékét ábrázoló térképet is csináltam.

Témámnak egy mindenki által ismert művet választottam, a történelem ezen része is mindenki által megtanult, ennek ellenére mégis számtalan új ismeretet szereztem. Sok település történelmét ismertem meg, a különböző csatákat illetően is elmélyült tudásom. A térképek készítése során felmerülő nehézségek is a problémák megoldására készítettek, különböző korábban még nem használt technikákat kellett alkalmaznom. Mindezek mellett török állampolgárságú fiatalokkal beszélgethettem, ezzel új embereket, új kultúrát megismerve.

A kész művek segítségével az olvasók most már átlátják a helyszíneket, a regénnyel kapcsolatos azon feladatokat, amelyek a helyszínekre vonatkoznak könnyedén meg tudják oldani. Sok könyv van, amelyhez a jövőben még érdemes lenne térképes kiegészítést készíteni.

7. Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom témavezetőmnek Gercsák Gábor tanár úrnak, aki segített dolgozatom elkészítésében, a hibák javításában. Köszönöm az értékes javaslatokat, jó tanácsokat, minden segítséget.

Továbbá köszönet Damlának és Melihának, akik segítséget nyújtottak a török iskolarendszer megismerésében, a török–magyar harcokat taglaló török nyelvű cikkek megtalálásában. Végül köszönöm mindenkinek, aki támogatott és valamilyen formában segített szakdolgozatom megírása során.

8. Irodalomjegyzék

8.1 Felhasznált irodalom

- Bánhegyi Ferenc- Ősz Gábor- Dr. Szabolcs Ottó: Ezeréves Magyarország, Képek az ezeréves Magyarország történetéből, Apáczai Kiadó, Celldömölk, 2003
- Dr. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1908
- Dr. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890
- Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, Pest, 1851
- Gárdonyi Géza: *Egri csillagok*, Bornemissza Gergely élete, Móra Kiadó – Kárpáti Kiadó, Budapest – Uzsgorod, 1978
- Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet: Történelem Tankönyv 10., 2016
- Szendrei László: Magyarok büszkesége, 1. kiadás, Aquila Könyvkiadó, 2007

8.2 Felhasznált internetes forrás

- <http://onuncupadisah.blogspot.com/p/alt-baslik-1.html> 10. Sınıf Kanuni Sultan Süleyman: Osmanlı-Macar İlişkileri.
- https://mult-kor.hu/20110627_a_haditerkepeszet_kezdetei_a_habsburg_monarchiaban. A haditérképeszet kezdetei a Habsburg Monarchiában
- https://andornaktalya.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=40. Andornaktálya bemutatása, elhelyezkedése
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1ktornya_\(Murak%C3%B6z\)#T%C3%B6rt%C3%A9net](https://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1ktornya_(Murak%C3%B6z)#T%C3%B6rt%C3%A9net). Csáktornya (Muraköz)
- <https://visiteger.com/hasznos/tortenelem/eger-toertenete>. Eger története
- <https://erettségi.com/tetelek/irodalom/gardonyi-geza-egri-csillagok/> Érettségi.com: Gárdonyi Géza: Egri csillagok
- <http://gyorkos.uw.hu/szotar/szotar3.htm>. Györkös Attila: Török földrajzi nevek szótára, Segédlet a török kori jegyzetekhez
- <http://www.sirok.hu/a-telepules/tortenelem>. Sirok község
- https://honvedelem.hu/cikk/38627_torokul_is_megjelent_az_egri_csillagok. Törökül is megjelent az *Egri csillagok*

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyarorszag-foldje-1D58/magyarorszag-terkepi-abrazolasa-1E23/terkepeszet-a-16-18-szazadban-torok-zsolt-1E3E/>. Török Zsolt: Térképészet a 16–18. században (Magyarország földje, Kertek 2000 Kiadó, Budapest, 1997)

<http://img.eba.gov.tr/560/467/9b0/832/980/7d4/1ff/975/6e6/f50/1ee/6b7/ac7/9a0/015/5604679b08329807d41ff9756e6f501ee6b7ac79a0015.pdf>. 2018-2019 Yılı 10. Sınıf İlke Yayınları Tarih Kitabı

https://erdekesvilagunk.blog.hu/2013/11/17/budapest_tortenet. Tokár Tamás Zoltán: Budapest története

https://miskolcadhatott.blog.hu/2015/05/10/a_harom_hatalom_szoritasaban_miskolc_tortenete_3_resz. Miskolc adhatott

8.3 Felhasznált ábrák, táblázat

1. ábra: www.arcanum.hu
2. ábra: Lengyel Balázs: A török Magyarországon, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1971
3. ábra: <https://nyelvkonyvbolt.hu/uploads/images/products/11/9786059769211.jpg>
4. ábra: Lengyel Balázs: A török Magyarországon, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1971
5. ábra: Sugár István, Az egri vár históriája, 1991 (<https://varak.hu/latnivalo/index/180-Eger-Var/>)
6. ábra: http://pestbuda.hu/cikk/20160829_a_torok_buda
7. ábra: Lengyel Balázs: A török Magyarországon, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1971
8. ábra: <http://www.szozat.org/index.php/eszmek-es-tenyek/tartalommutato/12127-a-tortenelmi-magyarorszag-64-varmegyeje-ugocsa-xiv-resz>
9. ábra: saját kép
10. kép: saját kép
11. ábra: Lengyel Balázs: A török Magyarországon, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1971
12. ábra: saját kép
13. ábra: Szamos Márton fényképe
1. táblázat: saját összeállítás

9. Mellékletek

- 1. melléklet:** Eger és környékének térképe
- 2. melléklet:** Eger és környékének térképe (fekete-fehér)
- 3. melléklet:** Az Egri csillagokban előforduló település- és víznevek
- 4. melléklet:** Az Egri csillagokban előforduló település- és víznevek (fekete-fehér)
- 5. melléklet:** Magyar településnevek az Egri csillagokban (kivágat)
- 6. melléklet:** Magyar településnevek az Egri csillagokban (kivágat) (fekete-fehér)

Készült a térképnek egy pdf változata is, melyet a CD tartalmaz.

Nyilatkozat

Alulírott, Reviczki Daniella nyilatkozom, hogy jelen szakdolgozatom teljes egészében saját, önálló szellemi termékem. A szakdolgozatot sem részben, sem egészében semmilyen más felsőfokú oktatási vagy egyéb intézménybe nem nyújtottam be. A szakdolgozatomban felhasznált, szerzői joggal védett anyagokra vonatkozó engedély a mellékletben megtalálható.

A témavezető által benyújtásra elfogadott szakdolgozat PDF formátumban való elektronikus publikálásához a tanszéki honlapon

HOZZÁJÁRULOK

NEM JÁRULOK HOZZÁ

Budapest, 2019. május 15.

.....
a hallgató aláírása